

હેન્રી ફોન આઈકનફેસઅ
મુદાને કેમ પીછાણુતાં શીખ્યો.

45 (એ ક વા તા.)

શ્રીમદનાં જર્મન ઉપસ્થી

તરેબુમે કરનાર

ડૉક્ટર ડોસાભાઈ રસ્તમજી ધાલર.
એલ. આર. સી. પી., એલ. આર. સી. એસ., વગેરે.

છપાવી પ્રગટ કરનાર

સ્વચ્છતા ધર્મ સંબંધી ફેબ્રુઆરી આપનારી

અને

જ્ઞાન ફેલાવનારી મંડળી.

સને ૧૯૨૦ ધરતી.

૮૧૨૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાસ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૧૨૯

દ્વાર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રેન્ડી કૌન ચાઉકેડેલાઝ
પુદાને કેમ ખાવાલાતાં શીખ્યો

વિષય ૮૩૪૪:૩

હેન્રી ફૉન આઇકનફેલ્ડ બુદ્ધાને કેમ પીછાણુતાં શીખ્યો.

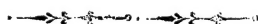
(એ ક વા તા.)

શ્મીદનાં જર્મન ઉપરથી

તરબુમો કરનાર

ડૉક્ટર ડોસાભાઈ રૂસ્તમજી ધામર.

એલ. આર. સી. પી., એલ. આર. સી. એસ., વગેરે.

છપાવી પ્રગટ કરનાર

જરથોશ્તી ધર્મ સંબંધી કેળવણી આપનારી

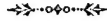
અને

જ્ઞાન ફેલાવનારી મંડળી.

સને ૧૯૨૦ ઇસ્વી.

પ્રસ્તાવના.

આ વાર્તાની ઘણીક આવૃત્તિ જર્મન ભાષામાં
નીકળી છે. ઘણી સુંદર અને બોધકાસ્ક હોવાથી મેં
એનો તરબુમે ગુજરાતી વાંચનાર માટે કર્યો છે.

વધુ ન બોલતાં વાંચનાર ઉપરજ સોપું છું.

ડૉ. રૂ. ધા.

ખુલાસો.

જરથોશ્તી ધર્મ સંબંધી કેળવણી આપનારી
અને જ્ઞાન ફેલાવનારી મંડળી.

આ પુસ્તકની એક નકલ તેના કર્તા તરફથી પારસી પંચાયતના ત્રસ્ટી સાહેબો ઉપર ઘટતા આસરા માટે આવતાં તે સાહેબો તરફથી સરેસતા પ્રમાણે તપાસ ઉપર મોકલતાં શેઠ બેરૂમગોર તેમુરસ અંકલેસરીઆ એમ. એ. એ નીચે પ્રમાણે મત આપ્યું હતું:--

“ એ ચોપડીની હબરો નકલ જરથોશ્તી ધર્મ સંબંધી કેળવણી આપનારી અને જ્ઞાન ફેલાવનારી મંડળી મારફતે છપાવી, જરથોશ્તી ધર્મના શિક્ષણ આપનારા શિક્ષકો મારફતે, એ ચોપડીમાં આવેલા ધર્મના સબકો આપણા પવીત્ર ગાથાનાં પુસ્તકોમાંથી કેવી રીતે મલી આવે છે તેના સબકો અપાવવા જોઈએ અને એ ચોપડીનો બની શકે એટલો બહોલો ફેલાવો કરવો જોઈએ.

“ મારી વિનંતિ છે કે પારસી પંચાયતના માન-વંત ત્રસ્ટીઓ એ ચોપડીને બની શકતો પુરતો આશરે

આપશે એટલુંજ નહીં પણ એ ચોપડી દરેક જરથો-
શ્તી નિશાલમાં વંચાય એવું કરવાનું ગોથવણુ કરશે.”

ઉપલી સુચના આ મંડળી હજુર તેની તા. ૦
૨૫ મી નવેમ્બર ૧૯૧૯ ની બેઠકમાં રજુ કરવામાં
આવી. એ વખતે ઠેકાવ થયો હતો કે તેની ૫૦૦૦
નકલો છપાવવી. તેમ કરવા પેહેલાં એમાં ગાથા વીગેરેના
લાયક ફકરાઓ ઉમેરવા કાળે એ પુસ્તક એરવદ
બમનજી નશરવાનજી ધાલર એમ. એ. ને સોંકવામાં
આવ્યું. તેવણે દરેક પ્રકરણની શરૂઆતમાં તેનું શિક્ષણ
જરથોશ્તી ધર્મનાં શિક્ષણ સાથે કેવી રીતે મલતું આવે
છે તે દેખાડી અવસ્તાના ફકરાઓ તેના તરજુમાં સાથે
દાખલ કીધા છે. આ ચોપડી એવા વધારા સાથનું
પરિણામ છે.

એ ચોપડી માટે કાંઈપણ કોપી રાઈટનો હક
લેવા વીના તે છપાવવાની પરવાનગી આપવા માટે તેનો
તરજુમો કર્ત્તા ડા. ડોશાલાઈ રૂશતમજી ધાલર એલ.
આર. સી. પી., એલ. આર. સી. એસ. નો કમીટી ઉપકાર
માને છે. એરવદ બમનજી નશરવાનજી ધાલર એમ. એ.
એ લીધેલી તસદી માટે તેવણુનો ઉપકાર માનું છું.

શેન ૩૦ મો માહ ૧૨ મો.
ચાહાનચાહી સને ૧૨૮૬
યજ્ઞેનદી.
તા. ૪ થી સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૦.

કરોળાર મંડળીના હોદ્દમર્થી
જીવનજી જમશેદજી મોદી,
આ. સેક્રેટરી.

પ્રકરણ પેહલું.

[એક ભલી સ્ત્રી પોતાના પતિ તેમજ ફરજ'દો તરફ શું ફરજ બાળવે છે તેનું આ પાઠમાં એક ઉમદા ચિત્ર દોરવામાં આવ્યું છે. સઘળી માતાઓ આ પાઠમાં દરશાવેલી સ્ત્રીના જેવા સદગુણો ધરાવે અને પોતાની ખરી ફરજોથી માહિતગાર રહે તો આજના ઘણાક સંસારી સવાલોનો આપોઆપ નિર્ણય થઈ જાય. એક સ્ત્રી કેવી હોવી જોઈએ તેનું ચિત્ર જરથોસ્તી ધર્મમાં નીચે જણાવેલા ફકરામાં દોરવામાં આવ્યું છે.]

નાઈરિકાંમયા અપઓનીમ્ યજમઈદે, ક્રાયો-હુમતાંમ્, ક્રાયો-હૂખતાંમ્, ક્રાયો-હૂવરેસ્તાં , હુશ-હાંમ-સાસ્તાંમ્, રુક્ષધ્રાંમ્, અપઓનીમ્ , યાંમ્ આર્મઈતીમ્ સ્પેન્તાંમ્, યાઓસ્ય તે ઘેનાઓ, અહુરમજદ. (અઘવિસ્ત્રથેમ ગાક, ૯).

અર્થ:-અશો નારી જે વધારે નેક મનસ્વીવાળી, વધારે નેક ગવસ્વીવાળી, વધારે નેક કુનસ્વીવાળી, પુરતી રીતે તથા સારી રીતે શીખેલી, પોતાના ખાવીંદને તાબેદાર તથા સાચું બોલનારી તથા જે નારી સપંદારમદ અમશાર્પંદના જેવી, તથા અએ હોરમજદ! તારા જે બીજા નારી શિક્ષના ફરેસ્તાના જેવી (એ બધી સિક્ત ધરાવનારી નારીને) હમો વખાણીએ છીએ.*

* આ તેમજ બીજા પાઠોમાં ટાંકેલા અવસ્તા ફકરાઓનો તરજુમો મરહુમ એરવદ કાવસજી એદલજી કાંગાનાં પુસ્તકો ઉપરથી લીધો છે.

બાળકની સંભાળ લેનાર ખરેખર ફરેસ્તો છે.

ગમ સદીની શરૂઆતમાં, એક મોટાં જંગલ નજદીક એક અસલી પલુ સુંદર ફેસ્ટલમાં કાઉન્ટ ફ્રેદરીક અને કાઉન્ટેસ એડીલેદ આપકનફેલઝ રહેતાં હતાં. એક ખુબસુરત બાળક જેનું નામ હેનરી હતું, અને જેને તેઓ ઘણાંજ ચહાતાં હતાં તે તેમનો એકપૂરો દીકરો હતો. તે બાળક હજી તો ‘પપા’ કે ‘બાબા’ બોલી શકે તે અગાઉ કાઉન્ટને લગાઇ ઉપર જવું પડ્યું. ધર્મિક દિલની કાઉન્ટેસને ફેસ્ટલમાંજ રહેવું પડ્યું અને ઘણીની ગેરહાજરીમાં એકલવાઇ હાલત વચ્ચે તેણીનો એકજ દિલાસો અને ખુશાલી તેણીનો વહાલો નાનો હેનરી હતો. તેની કેળવણીની સઘળી દેખરેખ પોતેજ રાખવાનો ઠેકાવ કાઢ્યો હતો, અને તેના દિલની સઘળી ખાહેશ આ સુંદર બાળક ભેગી પોતાના વહાલા પતિને પાછી ભેટવાની આશીરવાદ ભરેલી પણ મારેજ હતી.

એક સાંજે કાઉન્ટેસ પોતાના બાળકને બાળામાં લઇને પોતાના ઓરડામાં બેઠી હતી. તેની આગળ તે બાળકની આપા ઉભી હતી અને બચ્ચાંને તુરતનાં તોડેલાં તાજાં ટુકો રમત્યાળપણે દેખાડતી હતી. તે બાળક પોતાના નાના હાથો હસીને લાંબા કરતું, અને તેની મા પલુ પોતાના બાળકની ખુશાલીમાં ખુશ થઇ હસતી હતી. તેજ વેળા એક નોકર જે કાઉન્ટ સાથે લગાઇ પર ગયો હતો, તે દાખલ થયો અને કાઉન્ટ સખત રીતે જખમી થવાની દલગીરી ભરેલી ખજર આપીને કહ્યું કે પોતાની છાંદગીનો અંત જે નજદીક હોવાનો સંભવ હતો, તે અગાઉ પોતાની ઘણોઆનીને પોતાની નજદીક જોવા મળ્યો હતો. કાઉન્ટેસનો ચેહરો ઘણાંજ શીકંકા પડી ગયો, અને તેણીને પોતાનાં

બાળકને પકડી રાખવાની શક્તિ પણ ન હતી, ન્યારે સંદેશ લાવનારે કાઉન્ટેસને ધાર્તીથી ગાબરી પડેલી જોઈ ત્યારે હજીપણુ કાઉન્ટ તંદોરસ્ત થઈ તેને પાછો બેઠી શકે એવી કાંઈક આશા આપી; તોપણુ 'બુલ્ડુ' કહી દીધું કે કાઉન્ટને જીવતોજ જોવા મળ્યોતી હોય તો ચોક્કસપણુંને ખાતર તેણીએ રાત અને દહારો હીઝ વગર મુસાફરીએ નીકળી પડવું જોઈએ. તેજ પળે નીકળી પડવાનો કાઉન્ટેસે ઠેકાવ કરીધો. તેણીએ પોતાના બાળકને ગરમ આંસુથી ભીજવી નાંખ્યો. તેણી બોલી, 'ચારાં નાનાં બાળક, તારી મા શા માટે રહે છે તે હજી જરાક પણ જાણતો નથી !

આપડાં, તારા આપને જોળાંખ્યા પણ વગર તું ખોડે છે ! મને કેટલું બધું દુઃખ લાગે છે કે લડાઈની જગ્યા પર જવાની લાંબી જોખમ ભરેલી મુસાફરીમાં હું તને સાથે લઈ જઈ શકતી નથી !

આયા તરફ ફરીને તેણી બોલી, મારું સર્વથી વધારું બાળક પાછળ મુકી જઈ છું તે હું તને સોંપું છું. એક પણ પણ તેને વીલો છોડતી ના, ઉઘતો હોય ત્યારે પણ તેને છોડતી ના. હું હાજર હોઉં તેમજ, તેની સંભાળીને જતન રાખજો. હવા સારી હોય અને દિવસ રમણ લાગે ત્યારે સહવારે બુલ્ડી હવામાં તેને લઈ જજો. તેની આગળ ગાતી રહેજો, તેને વાત કરાવજો; વખતો વખત પ્રેમ અને ખીજી સુંદર ચીજો એને દેખાડતી રહેજો. પોતાને જોખમ કરે કે કાંઈ ગળી જવાયે તેવી જોખમ ભરેલી વસ્તુઓ તેના હાથમાં લેવા દેતી ના. દુકાંમાં સઘળું સમજી જઈને, નિરાધાર અશક્ત બચ્ચાં તરફ ગુસ્સો કે અધીરાઈ દેખાડીશ નહીં. બચ્ચાંની સંભાળ રાખનાર ખરાજ ફરેસ્તો છે. આ બાળકને

તું ભલો પાસખાન ફરેસ્તો થઈ રહેજો ! આખા ધરની સંભાળ લેવાને મેં જોણીને મુકરર કરી છે તે મારા કહ્યા પ્રમાણે તું ચાલતી હતી કે નહીં તે સઘળી ખખર મને આપશે. મને વચન આપ કે તું મારું આ એક છેલ્લું ફરમાન બેદરકારી વગર અન્નવશે કે જોથી એટલી વાને હું નચિંત રહી શકું. હું પાછી ફરું ત્યાં સુધી સઘળા કલાકો ગણતીજ રહીશ. જ્યારે તું મારાં બાળકને મારા હાથમાં તંદરોસ્ત અને આસુદ્ધ પાછું આપશે, ત્યારે તને શું બદલો આપવો તે હું જાણીશ. તું ખુશ થાએ એવું થાણુંક પસંદ પડતું સાથે લેતી આવીશ. મારગરેટે સઘળું અન્નવવાને વચન આપ્યું. કાઉન્ટેસે તે અન્યાને ચુમ્મી લીધી, તેને આશીરવાદ દીધા અને આકાસ તરફ ટીકતાં મનમાં અંદગી કર્યા પછી, મારગરેટના હાથમાં આપ્યું. પોતાના નોકરો અને હાથ નીચેનાંઓની રજાગલ અને હાથ અફસોસ વચ્ચે, રાતની શરઆતમાં જોરમાં પડતા વરસાદ વચ્ચે ગાડીમાં બેસી હાંકારી ગઈ.

પ્રકરણ બીજું.

[કુસ્તીનાં ભણતરમાં આપણે દિવસમાં ઘણીક વખત લણીયે છીએ કે “ દરેક જણને ભલાં મનની મારફતે સરોષ યાને તાબેદારી પોંડ્યો. ” જ્યારે આ વચન હરદમ આપણે ઉચારીએ છીએ તો તે પ્રમાણે અમલ કરવાની અલખતે આપણી ફરજ છે. “અત્યુ-
ધિત” યાને નાતાબેદારી જો કે ખોટી જીદથી નહીં પણ ફક્ત બેદરકારી અને ગફલતીથી પણ ઉત્તપન

મર્ધ હોય તોપણ તેનું પરિણામ કેવું ભયંકર નીપજે છે તે આ પાઠમાં વર્ણવ્યું છે.]

યે શ્વત્ત મજ્જદા અસુરતીમ અકેમચા મનો
યજ્ઞર્ધ અપા.

અર્થ:—નાદરમાન—પરદારી તથા; અદ મનસ્વીને તારી આગળથી, અએ હોરમજ્જદા! અંદગીની મારફતે હું દુર રૂં. (યસ્ત ૩૩, ૪)

સુઓષહે અહિ, અસુરતોઈશ નોઘત્ અહિ.

અર્થ:—દરમાનદારીને હું મળતો છેઉં; નાદરમાનપરદારીને હું મલતો છેઉ નહીં. (યસ્ત, ૧૦, ૧૨).

જરા નાતાએદારીને લોધે મોટી કમનસીબી.

મારગરેટ એક ગરીબ, મા બાપ વગરની ગામડેની છોકરી હતી. તેણીનું મન પતિત્ર અને બચ્ચાં સરખું હતું. તેણીનો સ્વભાવ દિક્ષાગ્નીની ભરેલા અને મીઠો હતો, તેણીનો ચહેરો સુંદર અને ખીલતો હતો. તેથીજ કાઉન્ટેસે તેણીને નાના હેન્ડ્રીની આવા તરીકે પસંદ કીધી હતી. ભણી, સાદુ દિલની આવા મારગરેટ, કાઉન્ટેસના કહેવા પ્રમાણે સઘળું કરતી અને એક ઘડીપણુ એવી ન હતી જ્યારે તેણી પોતાની શેઠાણીની ફરમાસ જુતી હોએ. કારણકે તેણી પોતાની શેઠાણીને પોતાને માથેની મુરખમી અને ભણું કર્તા તરીકે ગણતી હતી, અને તેણીના સુંદર આગક તરફ દિક્ષાગ્નીની ભરેલા હર્ષથી જોતી હતી. પોતાના ભવિષ્યના શેઠ અને હવે પછી થનારા કાઉન્ટને, તેને પોતાને ખાતરજ ચાહતી હતી. દિવસે તેણી આગકનાં પારણાં આગળ એસી તેની

ઉંઘમાં સંભાળ રાખતી અને પોતાનું ગુથણકામ કરતી. તે પારણાંને માથેના આરકાંરૂપ ભાગ ઉપર સુંદર ડુક્કેનો સિંગાર કરતી, કે જ્યાં તે બાળક ઉંઘમાંથી ઉઠે તેવીજ નેની નજર દુલ્લ જેવી સુંદર ચીજ પર પડે.

તે બાળકને ઉંઘમાં માખ કે મચ્છર કંટાળો ન આપે તે માટે એક સફેદ ઝીણી નેટની કુરતની તે પારણાં પર નાખેલી હતી અને આ પારદર્શક કુરતનીમાંથી તે બચ્ચાંના ગુલાબ કરતાં વધારે સુંદર અને ગુલાબી ગાલો દેખાતા હતા.

એક દહાડે કેટલાક ભટકતા ગવમચ્છાઓ કેસલના દરવાજા આગળ આવી પહોંચ્યા અને ગાવા વગડવા લાગ્યા. કેસલમાંનાં સર્વ એકઠાં થયાં અને ઘરનાં માલેક હતાં નહીં એટલે સારો જોયો બપોરનો નારતો લેતાં ગાયણની મોજ ચાખવાને તેમને ભોંયતળીએના ઓરડામાં બેલાવ્યા. મારગરેટને પણ ગાણું કાંધક બાવતું હતું પણ પોતાની શેઠાંણીનાં શબ્દો યાદ રાખી તેણી, ઉંઘતાં બાળક આગળ શાંત બેસી રહી હતી. એટલાંમાં માળીનો છોકરો જીઓર્જ ઝડપથી ઓરડામાં દાખલ થયો અને કહ્યું, મારગરેટ ચાલ નીચે આવ, તને ખબર નથી કે કેટલી મજાદ ચાલી રહી છે. આવું સુંદર ગાણું મેં કદી સાંભળ્યું ન હતું. એક જન કને એક દંડ છે, તે એવું તો વગડે છે કે હમણાજ કટકા થઇ જાએ, બીજા કને 'ત્રાએન્ગલ' છે, અને એક ઉપસેલા ગાલવાળો જવાન પીપારી એવી તો જોરમાં વગડે છે કે કાન ઝણઝણી રહે છે. ચાલ જલ્દીથી ત્યાં આવ! મારગરેટે કહ્યું, તેણી એક પણ પણ તે બાળકને એકલું છોડી શકે નહીં. "એટલી નાદાની ના કર" પેલા ઉછાછલા જવાને કહ્યું. એટલી બધી પહરજગારી અને ગંભીરાઇ સઘળી તારામાંજ હોએ તેવું

ડાળ ના દેખાડ. બચ્ચું તો ઉંઘે છે અને તું કાંઈ તેને ઉંઘવામાં મદદ કરી શકવાની નથી. ચાલ, ચાલ, હવે ડાળ ધાલવાનું તજી દે, અહીંઆ પાછી પા કલાકમાં તું આવી શકશે, મારી સાથે નાચવાનું તું ઉડાવી શકશે નહીં. મારગરેટ ધપકતી છાતી સાથે તેના કહેવાને તાબે થઈ તેની સાથે ગઈ. પણ તેણીના દિલમાં કાંઈ ખુશાલી હતી નહીં; ભારે ઉદાસી ભરેલીજ હતી. તેણી ત્યાંથી પાછી ફરવા ઇચ્છતી હતી પણ ખીજાંઓએ તેણીને અટકાવી. આખરે તેણી જામરીથી તેઓથી છુટી થઈ અને પોતાને વિશ્વાસથી સોંપેલાં બચ્ચાંનાં પારણાં તરફ ઝડપમાં ગઈ.

પણ તેણી હેમતાઈજ ગઈ! બચ્ચાંનું નાનકડું જિંદગનું ખાલીજ હતું. તે બાળકને તે જોઈ શકી નહીં. તેણી એઠી, અને મનમાં આશા ભરેલી રીતે દિલાસો લેવા લાગી કે કાંઈએ તેણીને ખીવડાવવા હસ્તા મરકરીમાં તે બાળકને ખીજાં જિંદગનાંમાં મુક્યું હશે. તેણી એક ઓરડામાંથી ખીજા ઓરડામાં ઝડપથી ગઈ—પણ બાળકને કાંઈ પતો દાઠો નહીં. તેણી ભયથી મરી જાય તેવી ધામરી બની. બહાર નીકળી પડી તેણીએ નાચનારાંઓને યુમ પાડી ખોલાવ્યાં. બાળક કાઉન્ટ તેનાં જિંદગનાંમાં નથી; તમેમાંથી કોણે મને ખીવડાવને બચ્ચાંને ખસેડ્યું છે? કાંઈને તે વિષે કસી ખબર ન હતી; તે બચ્ચાંના ઓરડામાંથી કોઈ બહાર નીકળતું જણાયું નહીં; સઘળાંઓએ નાચવાનું છોડી દીધું અને ગવઈઆઓ બખશીશ માટે થોખ્યા વિના ચાલી ગયા. જે સઘળાં ઓરડામાં હતાં, તે ઝડપથી બહાર નીકળ્યાં અને શોધ ચલાવવા લાગ્યાં. તુરતજ માલમ પડ્યું કે બાળક ઉપરાંત ફેટલીક કિમતી જણુસો યુમ થઈ હતી.

બાળકને ચોરી લઇ જવામાં આવ્યું હતું તે સિવાય બીજું શું ધારી શકાયે? સઘળી મનદ, રડવામાં અને હાય અફસોસમાં ફરવાઇ ગઇ. કોઇ મરી ગયું હોય તેની લાસ લઇ જતાં રહે તેમ વિચાર ચાલી રહ્યો. ધર સાચવનાર સ્ત્રી મોટેથી રડવા લાગી ‘ઓ ખુદા જ્યારે કાઉન્ટેસ એ વિષે પહેલવેલકું સાંભળશે ત્યારે તેનો હાલ શું થશે?’ તેને મનથી તો મોતજ આવી પુગ્યું. મારગરેટ નાકમેદ બની ગઇ હતી અને, પેલલા ધમરાતમાં બહાર દોડી જઇ ખચીત નદીમાં નખાવી દેત અગરબે બીજાંઓએ તેણીને તેમ કરતાં અટકાવી ન હોત. તેણી ઘડી ઘડી ઘણાંજ દુખી થએલાં છગરે બોલતીઃ ઓ માદરા ખુદા કોણે એવું વાતું હતું કે આટલી જરા સરખી નાતામેદારીમાંથી આવું અનિર્મિત પરિણામ નીપજશે !

પ્રકરણ ત્રીજું.

[માથાપની ફરજદો તરફની ફરજ તેઓને સંભાળ ભરી રીતે ઉધારી કેળવણી આપવાની છે. બાળક શુભાઈ જવાથી તેની માતા તે ધર્મ નીતિની કેળવણી વગર મોટું થશે તે માટે પોતાનો સંતાપ જાહેર કરે છે. પણ દુઃખ વેળાએ ધીરજ રાખી ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખે છે. પોતે એક ધાર્મિક સ્ત્રી હોવાથી, હીંમત નહીં હારતાં ખુદાની પાસે પોતાની ખોટ અમવાની શક્તિ માગી તેની મરજીને તાબે થાય છે; કારણકે તેણી માને છે કે આ નિર્દોશ બાળક ઉપર ખુદાની આંખો ઠરેલી હોવાજ જોઈએ.]

નએ-ચીમ તેમ અન્યેમ યૂષ્મત વએદા અપા;
અથા-નાઓ શ્રુત.

અર્થ:-ઓ રાસ્ત (હોરમજદ) ! તારા સિવાએ બીજા કોઈને હું બળુતો નથી, માટે હમુને તું બચાવ. (યસ્ન ૩૪, ૭).

અઓતા-મેઈ મેરેઝદાતા-મેઈ આદાધ કહ્યાઈચીત પઈતી.

અર્થ:-મારી (અરજ તથા અંદગી) સંભળો, તથા મારાં દરેક કાંમને માટે મારી ઉપર દયા કરો. (યસ્ન ૩૩, ૧૧)

એક ભલી માનો ભારી વિલાપ.

જ્યારે કેસ્તલમાંનાં સર્વ જન બયભિત થયલાં અને ત્રાસેલાં, બાળકનાં ઝોરડામાં એકલાં થયલાં હતાં; જ્યારે મારગરેટ પોતાની કાળી આંખો વાટે અરધી ઘેલી માફક રીકતી ધામરી અને હોશકેશ વગરની જેવી બાળકનાં ખાલી મિછનાં આગળ ભોંય ઉપર વિખરાએલાં અને પગ તળે ચંપાએલાં ઢુલો પડેલાં હતાં ત્યાંજ ભેરી ગઇ હતી, ત્યારે એકાએક ઝોરડાનું આરણું ઉઘડ્યું, અને કાઉન્ટેસ અંદર ચાલી આવી.

કાઉન્ટની જખમ પહેલાં ધારવામાં આવ્યું હતું તેવો જોખમ ભરેલો ન હતો. જેવો તે ધાસ્તીથી મોકલો થએલો જણાયો કે કાઉન્ટની સમજાવતથી અને પોતાની મા તરીકેની પ્રેરણાથી પોતાનાં વહાણાં બાળકને ભેટ્યા, અને તેમ જવદી પાછી ફરી. ગાડીમાંથી ઉતરતાં વાર ઝોરડા તરફ ઝડપથી ગઇ કે જ્યાં તેણી પોતાનાં હૈયાનાં હૃદયનાં બાળકને છાતીએ ચાંપવાની આશા રાખતી હતી. કાઉન્ટેસને જોતાંજ ઝોરડામાંનાં સઘળાં ડરી ગયાં, મારગરેટ એક

મોટી ચીસ પાડી. ઓ ખુદા ! મારીપર દયા કર ! તેણી મોલી, કાઉન્ટેસે તેણીને મુઠ્ઠાંસરખો શીકકો ચેહેરો, રડેલી લાલચોળ આંખો, તેણીની નાસીપાસી અને બાલકતું ખાલી બિછતું ધાસ્તી સાથે જોયું. કાઉન્ટેસના સવાલનો જવાબ આપવાને કોઈ ખુશી હતું નહીં. તેણીના મનમાં વિજળી માફક હળરો ભય ભરેલી અટકો અને વિચારો આવવા લાગ્યા. પોતાના બાળકની સલામતી માટે તેણી બધી ધુજવા લાગી. આખરે થોડું અટકળથી પામી ગમ અને થોડું સાંભળી લીધું, કે આકાશ અને પૃથ્વી તેની ઉપર તૂટી પડ્યાં હોય તેમ તેણીને લાગ્યું; તેણી બેહોશ થઈ અને બીજાઓએ પકડી લીધી ન હોત તો બોંયપર પડી હોત. સુદ્ધિમાં આવતાં ડચકાં ખાતી મોલી ઓ ખુદા ! મારે માટે આ બયાનક અક્ષત તેં મોકલી છે ! અફસોસ ! મારાં બાળક, મારાં બચ્ચાં, મારાં અતિવહાલાં લાડકવાયાં ! ઓ મારા પતિ, મારા પ્રાણપ્રિય પતિ, શત્રુની તલવાર કરતાં આ ખબર વધારે ઉડો ધા તને કરશે.

ઓ તું પ્યારાં નાનાં બાળક હમણા તું ક્યાં છે ! મેણુના હાથમાં ગયો છે ! અરે જો તને ચોરો લઇ ગયા હશે તો કેળવણી વગર અને ધર્મ નીતિનાં જ્ઞાન વગર તું મોટા થાએ, એ કેવું બયભરેલું ! તેનો ખ્યાલ પણ કરવાની મારામાં હિમ્મત નથી. તે કરતાં તો હું તારી નાનકડી ધોર આગળ રડવાતું પસંદ કરતે. ત્યારે તો તું ખુદાના તપ્ત આગળ એક ફરેસ્તો બન્યો હોતે, અને એકવાર તને બેટવાની આશા રહેતે. પણ અફસોસ ! આટલો એક સર્વથી મધુર દિલાસો પણ રહ્યો નથી ! અફસોસ, આવાં માણસો વચ્ચે તારું શું થશે ! તેણી ઘુંટણમંડી પડી અને હાથ ધરતાં, આકાશ તરફ જોતાં રડતી મોલી “ ઓ ખુબીના

ખાવંદ, મારા હાથમાંથી મારું બાળક લઈ મુકવામાં આવ્યું છે, પણ તારા હાથમાંથી કોઈ લઈ શકવાનું નથી. સવળી મુશ્કેલીમાં તુંજ અમારો આશ્રો છે. હું જાણતી નથી કે ક્યાં ઘોર જંગલમાં, ક્યાં ચોરોના ગુફામાં તે હાલ છે, પણ તારી આંખો તેને જોએછે, પછી ગમે ત્યાં પણ તે હોએ. હું હવે તેને કાંઈ માયા મહોબત દેખાડી શકતી નથી, પણ તું તેની સંજાળ લઈ શકશે. તું કમળનાં ખમ્બાનાં અવાજ સમજે છે, અરે આ બાળકનાં રડવાનો અવાજ પણ તું સમજજે, જે ખમ્બીત રડતું અને ડચકાં ખાતું, પોતાની માનોજ વિચાર કરતું હશે. મને અને મારા પ્યારા પતિને આ ખોટ ખમવાને શક્તિ આપ. જે કે માણસનું બેદરકારપણું અને માણસનું દુષ્ટપણું તે બાળ-કૃષ્ટાને અમો કનેથી ચોરી લએ, એજ તારું નિર્માણ હતું. તારી ઉપર વિશ્વાસ રાખી લોહીલોહાંન થતાં જીગરે તે બાળક તનેજ અર્પણ કરે છું. હું ખાતરીથી માતું છું કે આ સંકટ પણ તારી નેગેહબાની તજે કાંઈક સાઈજ, મારે માટે નીપજવશે," આવી રીતે તે, બાળક ખોલી બેઠેલી માતા દિલાસો બેતી.

મારગરેટ તદ્દન નિરાશ થઈ ગઈ હતી. તેણી કાઉન્ટેસના પગ આગળ પડી અને મારી ચાહી. હાથ ધસ્તાં તેણી બોલી અફસોસ, મારાં લોહીવડે પણ હું તેને ચોરોના હાથમાંથી છોડવું તો મારું છેલ્લું ટીપું આપવાને ખુશી છું. મને મારી નાંખો, હું મરવા માંગુ છું. કાઉન્ટેસે તેણીને મારી બક્ષી. તેણી બોલી તારો ઉંડો અને સાચો પશ્ચા-તાપ મારીને લાયક છે, તને કાંઈપણ ખમવું પડશે નહીં. પણ તું જુએછે કે મારી મતલબ કેટલી સારી હતી, મેં

જે કાંઈ તને કહ્યું હતું તે મિચારીનેજ કહ્યું હતું. તું હવે શીખી છે કે નાતાબેદારી, બેપરવાઈ, અને મોજ મજાહનો ચડસ કેવા કમનસીમ હાલે પોંદ્યાડે છે. આ દુનિઆ-માંની આપણી સઘળી ખુશાલી જન્મેદાન માટે આપણી આસપાસ ફોંચ ઉપર પડેલાં આ કરમાઈ ગએલાં અને ચુંદાઈ પીખાઈ પડેલાં યુવાનનાં પાંદડાં જેવી થઈ છે.

કાઉન્ટેસનો પેદલો ઘબરાટ કાંઈક ઓછો થવા પડી, તે બાળક તુરેતનું એક કલાકનુંજ ચોરાઈ ગયું હતું તે જાણીને ફેટલાંક માણસોને તેની શોધમાં મોકલ્યાં. એક પછી એક સઘળાં શોધ માટે ગએલાં પાછાં ફર્યા. મારગરેટ, દરેક જન પાછું આવતું તેની સાંમે જતી, અને દુરથીજ તેનો નિરાશીભરેલો ચેકરો જોઈ નવેસરથી રહી પડતી. આખરે, છલ્લો માણસ આવ્યો, અને તે બાળકનો કાંઈજ પતો મળ્યો ન હતો તે જોઈને મારગરેટ ઝારઝાર આંસુ પાડવા લાગી. આસ્તે આસ્તે તેણી કાંઈક શાંત થઈ; પણ તેણી ઘણીજ શીકકા પડી ગઈ હતી, અને એક પડછાયા મીસાળ અહીં તહીં ભ્રમતી. દરેક જન તેણીની દયા ખાતું. આખરે તેણી શુભ થઈ ગઈ, અને તેનું શું થયું તે કોઈ જાણી શક્યું નહીં.

પ્રકરણ ચોથું.

[ચોરી, લુન્ટફાંટ, આળસાઈ વગેરે સાંમે લડાઈ ચલાવી રાસ્ત અને નેક મનસ્નીથી ઉઘોગી છુંદગી ગુજારવાનું ગાથાનું મુખ્ય શિક્ષણ છે. અશો જરથોશ્તે આગળી દીનમાં જે સુધારો કીધો તે દીન દેવચરની જેવા

ચોરી અને હુન્ટફાંટના ખુરા તરીકા તરફ ઢળેલી હતી. આવી ભટકતી જીંદગી ગુબ્બરનારા આલસુ લોકોને દીનનાં ફરમાનો પ્રમાણે નહીં ચાલવાને લીધે, આ અને આવતી દુન્યામાં જે શિક્ષા થાય છે તેનું વર્ણન જેમ ગ્રાથામાં મલે છે તે પ્રમાણે નીચલા પાઠોમાં અસરકારક રીતે દોયું છે.]

નોઈત મજદા અવાસ્તરયો દવાંસચિના હુમેરેતોઇશ બક્ષતા.

અર્થ:-ઓ હોરમજદ ! ઠગાઇ કરનાર આલસુ માણસ દીનનાં સારા કાનુનનો ફાએદો મેલવનાર હોતો નથી. (યસ્ન ૩૧, ૧૦)

ચો તાયુશ ચો હજધહ ચો ગધો...તેમ અવિ તખએપાઓ પઇતિ-યન્તુ.

અર્થ:-જે ચોર, લુટારો, ખુની...તે (માણસ)ની ઉપર ખરાબીઓ આવી પોહાંચે. (યસ્ન ૬૫, ૮)

આઓરુચા હુદાઓંધહો એરેશ વીખ્યાતા, નોઈત હુહદાઓંધહો.

અર્થ:-જેઓ સારાં ડહાપણવાળા છે તેઓએ રાસ્ટી એખત્યાર કીધી, ખરાબ દાનેશવાળાઓએ તેમ નહીં કીધું. (યસ્ન ૩૦, ૩)

ચોરોનું ભોંયડું.

જીપરસી જાતની એક ધરડી કદરૂપી સ્ત્રી જેણીના બાલ કોદસા સરખા કાળા અને ચેદરો પીઝા ભુરા રંગનો હતો તેણી બાળકને ચોરી ગઈ હતી. તેણી ભોળાં અણુ-સમજ માણસોને, હાથ જોઇ બચિષ કહેવાનું દેખાડી ઠગતી

અને ફાવે તેમ ચોરી કરતી. તેણી ભવિષ્ય જોવાને બહાણું, આગળ કોઈક વખત કેસલમાં આવી ગઇ હતી અને સઘળું જોઇ લીધું હતું. તેણી ગવૈયાઓના વડા સાથે છુપી સમજીતી ધરાવતી હતી, તેનાં ઘોંઘાટબરેલાં ગાણાંએ કેસલમાંનાં સઘળાં માણસોને નીચેના ઝોરડામાં આવવાને લલચાવ્યાં તેજ વેળાએ આ સ્ત્રી, બાગની દીવાલમાં એક નાનો દરવાજો હતો જે, જવાન માળીએ બેદરકારીથી ઉઘાડો રહેવા દીધો હતો તેમાંથી દાખલ થઇ એક દાદર જે વપરાસમાં આવતો ન હતો તે વાટે બચ્ચાંના ઝોરડામાં ગઇ હતી, અને તે બાળકને તેમજ જે સઘળું ઉતાવળમાં લઇ શકાયું તે લઇને બાગમાં થઇ નજદીકનાં જંગલભણી નાસી ગઇ હતી. ત્યાં બાળક સાથે રાત પડી ગઇ ત્યાંસુધી ઝાડીમાં છુપાઇ હતી. રાતનાં અંધારામાં મુસાફરી પાછી ચાલું કરતી અને એ રીતે બાળકને દુરને દુર લઇ જતી. તેણી આડાઅવલા એકાંત રસ્તા લઇ આગળ વધતી. તેણીએ પુરતું ખાવાનું પોતાની સાથે રાખવાની સંભાળ લીધી હતી. દિવસે તેણી ધીવ્ર ઝાડીમાં બરાઇ બેસતી. એ પ્રમાણે કુંગ-શાપર જવાનો ધણાક માઇલનો રસ્તો તેણે પુરો કરીધો. આ કુંગરમાં જમીનની તલેટી નીચે એક બચકર ભોંયર હતું જે વેરાન અને પથ્થરોથી ઘણુંક ઢંકાઇ ગયેલું હતું. તેમાં દાખલ થવાનો માર્ગ પથરા અને કાંટાઓથી ઓવી રીતે છુપાવેલો હતો કે કોઇ તે સહેલાઇથી જોઈ શકે નહીં. આ પથ્થરો, કાંટા અને ઝાંખરા વચ્ચેથી સંકાયાઇને ઘણુંક આગળ વધ્યા પછી તે જીપસી સ્ત્રી એક ભોખડના દરવાજા આગળ આવી પુગી, જેની કુંચી તેની પાસે હતી. તે વડે દરવાજો ઉઘાડી એક માર્ગ જે પુરો કરતાં એક કલાક થતો હતો તે પસાર કરી ભોંયરાંમાં દાખલ થઇ.

આ ભોંયર, ચોરોનું રહેઠાણ હતું, જ્યાં તેઓ ન્યાયની સુગંધમાંથી છટકવાને છુપાતા હતા. અહીંયાં તેઓ એક મોટી ભારી પેટીમાં, ચોરોલો માલ, જોડો કે સુંદર પોશાકો, કિમતી વાસણો, સોનું રૂપું, ઝવેરાત મોતી વગેરે રાખતા હતા. તે જીપસી સ્ત્રી બાળક સાથે દાખલ થઈ ત્યારે ચોરો જોઈને વીકળ ચહેરાના ખરબચડી દાઢી-વાલા જોખમભરેલા માણસો હતા, તેઓ એકઠા બેસી દાઢી પીતા, કે તમાખુ ઝાઢતા હતા અને પાંનાં રમતા હતા. તેઓએ જ્યારે જણ્યું કે આ બાળક હેન્રી ફ્રાન્ક આઈ-કનફેલ્ડ હતો, ત્યારે ઘણાજ ખુશ થયા અને તે સ્ત્રીને તેણીની ફતેહમંદ ચોરી માટે શાખાશી પર શાખાશી આપવા લાગ્યા. તેઓ કોઈ ઉમરાવ કુટુંબનું બાળક તેમના હાથમાં આવે એમ લાંબો વખત સુધી ઈચ્છતાજ રહ્યા હતા. ચોરોનો વડો બોલ્યો ‘ધરડી મા’-તેં ઘણીજ સરસ રીતે કાંમ બજાવ્યું. હવે આપણે પુરાં સલામત છીએ. આપણામાનું કાષ્ટપણ પકડાઈ જાય અને તેને સજા કરવા માગે કે તેણે માત્ર ધમકીજ આપવાની બસ છે કે અમારી અરસપરસની સરત પ્રમાણે આ બાળકને રીબાવીને મારા સોબતીએ મારી નાખશે એટલે તે પોતે મરતો બચશે કે કદાચ તેને છુટો પણ મુકી દેવામાં આવે.’ તે પછી ચોરોના નાયકે તે જીપસી સ્ત્રીને જે ચોરોને રાંધી ખવડાવતી હતી અને તેમનું ધરખાર તપાસતી હતી તેને હુકમ કર્યો કે આ બાળ-કની ઘણીજ સંભાળ લેજે કે તેથી તે જીવતો રહે.

તે નાજુક બચ્યું આ બચકર ગુફામાંજ સમજનું થયું અને વાતચીત કરતાં શીખ્યું. તેની અગાઉની બચગીની વાત તેને કંઈ ખબર હતી નહીં. સૂર્ય માટે, ચંદ્ર માટે કે

ખુદ્દાની સુંદર પ્રથિવી માટે તેને કાંઈજ ખર્ચર હતી નહીં. આ ભય ઉત્પન્ન કરનારાં રહેઠાણમાં દિવસનો ખુદ્દો ઉગ્મસ પણ ન હતો. માત્ર એક દીવો જે રાત અને દહાડો બળતો રહેતો તે ભોંયરાંતું છાપર જે કાળું અને ખખડી ગએલું જેવું હતું તેને લટકાવેલો હતો, અને ઝાંખી શોકા-તુર રોશની દીવાલોપર પાંથરતો હતો. ખાવાની વસ્તુઓની કાંઈ ખુટ હતી નહીં. ચોરો, રોટલી, માંસ, બાજી તરકારી અને અગત્ય કરીતે જે ખોરાક જલદી બગડી નહીં જાય તે લાવતા હતા, અને વાઈન પણ પુષ્કળ હતો. એક મોટું તાળું પાણીથી ભરેલું પીપ એક ખુણામાં હતું, તે વખતે વખત તાળું પાણીથી ભરવામાં આવતું અને કુવાની ગરજ સારતું. પણ પાણી, દુરથી લાવવું પડતું હોવાથી ડોસી તેને અને તેટલી કરકસરથી વાપડતી અને ખુચાને પીપનો નળ બંધ રાખવાને શીખવ્યું હતું. ઘાસનો પેંડો જેપર એક સુંદર સેતરજી નાંખી હતી તે ચોરોતું રાતનું ગિજાતું હતું.

જીપસી, જાળકને ઢોં બહાર જવા દેતી નહી તે તેને પુરતું ખાવાનું આપતી; પણ તેને કાંઈ પણ સારું ધર્મ કે નીતિનું શીખવતી નહી. તે ગમ્યું લખવા કે વાંચવા શીખ્યું નહી, અને આ દુષ્ટ માણસોને મોટે ખુદ્દને માટે એક શબ્દ સાંભળ્યો હતો નહી. ચોરોમાં એક જવાન વીલ્હેલ્મ નામનો હતો જે આખરેદાર માથાપનો છોકરો હતો પણ જુગારના લખે આ બચકર ધંધો પકડવાને દોરવ્યો હતો, તે, ખુચા તરફ પ્રિત રાખતો. અને જ્યારે પણ બહારથી આવતો ત્યારે તેને માટે રમકડાં લાવતો, તેણે તેને લાકડાંના બનાવેલાં સુંદર રંગનાં રમકડાં જેવાંકે મેંદાનો વાડો જેમાં ઘણાંક મેંદાં હતાં, તે સાથે ભરવાડ અને

કુતરો હતા તે તેમજ એક તરહેવાર જાતના ઝાડોવાળી
પાડી હતી, ઝાડોપર રંગબેરંગી ફળો હતાં, એક નાની
આરસી અને બીજાં અનેક અગ્ન્યાંનાં રમકડાં હતાં તે બેઠ
કર્તા હતાં. એક વેળા તેને માટે એક નાની વાંસળી ખરીદી
અને તે વજડતાં શીખવ્યું, બીજી વેળા અનાવડી ટુકોના
જથ્થો લઈ આવ્યો, આ કાગજ પાંથી ટુક અનાવડાતું
અને તેને રંગવાતું શીખવ્યું. એ રીતે તે બાળક ઘણાં કલાક
રોકાએલો રહેતો. પણ સપ્તમાં રમકડાંમાં તેને સર્વથી
પ્રચારે પપાંદ પડતી એક છબી હતી જે તેની માની હતી,
અને ઇપસી સ્ત્રી કેસલવમાંથી ચેરી લાવી હતી. તે
ઘણીજ સુંદર અને મનોહર રીતે રંગેલી, સોનેરી કેમવાલી
હતી જેની ઉપર હીંગા જડેલા હતા. તે સ્ત્રી બ્યારે ખુશ
મીઝાજમાં હોએ ત્યારે કામ કામ વખત તેને થોડોવાર
આપતી હતી. વીરકેલમ તે છબી ઘડી ઘડી નિહાળતો,
પોતાની માને યાદ કરતો અને આખમાંથી એકાદ આલું
પાડતો. તે મનમાં બેસતો, કમનસીબ બાળક આવી એક
માતાનો છાતીથી તને છુટું પડવાતું બહુ નિર્દય હતું. આ
બેદકારક રહ્યાંજી કરતાં તેણી સાથે તું તદન જુદીજ
જાંઘળી ચુમ્મરતો હોત ! અને તારી બહી માતા તારે
માટે કેવી રહતી હશે ! તારી માતા હાથમાં તને પાંચે
આપી શકું નો હું તેમ કરવાને કેટલો ખુશ થાઉં ! પણ
હું પોને એક કેદીની માફક છું. સેંકડો વખત હું નાસી
જવાને કોશિશ કરી ચુક્યો હોત, જે મારા ડાળધાલુ મિત્રો
ઘણીજ સંભાળથી મારી ઉપર ચોક્કી રાખતા ન હોત !

તે, ખુશ સાથ તરહેવાર વાતો કરતો, તેની સમજ
વધે અને તે ખુશ થાય એવું કહી સંભળાતો; પણ

ખુદા અને હમેશગી માટે બોધવાની તે હીંમત કરી શકતો નહીં; ખીજા ચોરો તેને તેમ કરવા દેતા નહી, કારણકે જે કાંઈ તેમના અંતઃકરણને બગડત કરે, તે સધળાંથી તેઓ ખીતા હતા.

પ્રકરણ પાંચમું.

[ચોરો જેવા છુરા લોકોના સમાજમથી નાસવાને બાળકે હિમ્મત રાખી પોતાનો રસ્તો શોધ્યો અને પોતાની કોશેશમાં ઘણી મુશકેલી વચ્ચે ફતેહમંદ નીવડ્યું. હીંમતનું બળ સરવે બળ કરતાં વધુ સ્પર્શ છે. તે બળ આપવા ખુદા પોતે મદદગાર થાય છે. વંદીદાદની ૧૯) મી પરગરદ પ્રમાણે અશો જરથો-શ્તના માર્ગમાં ખુદ હારેમને ઘણી લાલચો મુકી, પણ હિમ્મત નહી હારવાથી તેવણ પોતાના મોટાં કામમાં આયંદે ફતેહ પામ્યા. હિમ્મત રાખી અંધારાગારમાંથી સુર્યની રોશનીમાં અને ખુદલી હવામાં પહેલીજવાર બહાર નીકળતાં બાળકની નજરે જે ખુદરતી કરામતો પડે છે તે જોઈને તે વાજખી રીતે અબાયખીમાં ગરકાવ થાય છે અને ખુદરતના લેહો વિષે હવેથી તેનાં મનમાં નવા નવા વિચારો પ્રગટે છે.]

ક્રધુસત જરથુશ્ત્રો અસરેતો.

અર્થ:-ખીલા વગર જરથોસ્ત આગળ ચાલ્યો (વંદીદાદ, ૧૯, ૪)

અમેમ્ હુતસ્તેમ્ હુરઓધેમ્ યજ્ઞમધદિ.

અર્થ:-નેક બનાવેલી તથા ખુબસુરત હિમ્મતને આપણે વખાણ્યે છીએ (સીરાજ મોટા, ૨૦)

નાસવાની કોથેશ.

છોકરો કાંઈ મોટા થયા પછી પેલા માણસો ક્યાં વારંવાર જતા હતા તે જાણવાને ઇચ્છવા લાગ્યો. તેઓ સાથે પોતાને લઈ જવાને તે તેમને કાલાવાલા કરતો. પણ તેને ટુંકમાં જ કોઈ બીજાવાર લઈ જવાનું કહી, સમજાવી લેતા. એકવાર તેઓ ચોરી કરવાને બહાર ગયા હતા. જીપસી સ્ત્રી જે ઝાઝી પગને મહેનત આપવા માગતી નહીં તે ઘરમાં જ રહેતી, તે, ખુશાને માટે એક ઉદાસી લાવનાર સોજતી હતી. તેણીનો મીઠામીઠો ઠેકાણો ન રહેતો, અને ગળતી આંખોએ દીવા આગળ લીસો પડદો રાખીને કલાકો સુધી જુનાં કપડાં સીવતી કે પૈસા ગણતી બેસતી અને એક બોલ બોલતી નહીં.

એકવાર તેણી ભર ઉંઘમાં પડેલી હતી, ત્યારે છોકરાએ હિંમત પકડી એક મીનજતી સળગાવીને ભોંયરાંમાંથી બહાર જવાનો અંધારો રસ્તો જ્યાંથી ચોરો વારંવાર જતા હતા, ત્યાં ચાલતો ચાલતો દૂર સુધી ગયો અને આખરે એક લોખંડના દરવાજા આગળ પહોંચ્યો. પણ તે દરવાજાને એક ભારી તાણું મારેલું હોવાથી ઉઘાડી શક્યો નહીં. દલગીર થઈ ને પાછો ફર્યો. પણ જે રસ્તેથી તે આવ્યો તેની સાથે મળતા બીજા સાંકડા માર્ગો હતા જ્યાં, કોઈ, ભોંય નીચે કલાકો સુધી ફરી શકે. પહેલો જ એવો માર્ગ તેને જાણ્યો તે પર ચાલવા માંડ્યું. ઘણો વખત ચાલવા પછી

તેની મીનવતી ખત્રાસ થયા આવી હતી તેવામાં દૂર, કાંઈ ખળતાં જેવી રેશની લાગી. અજાણેખીથી તે, ન તરફ ચાલતા મંડ્યો. તે રાત્રી પથરાતી રેશની વપારે દેખવા લાગી અને જાણે કોઈ સંધ્યા આતશી આકાર સાંમે હોએ એમ લાગ્યું. હિમ્મત પકડીને તે આગળ અને આગળ ચાલતો રહ્યો, અને સેવટે પહાડમાં એક ફાટ હતી, જેમાંથી પેટી સહવારની આતશી રેશની અંદર પ્રકાશતી હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તે ફાટમાંથી, કોઇપણ બહાર નીકળે એવું હતું એટલે-એક ફલાંગ વડે તે બહુજ ખુશ થયેલો છોકરો બહાર ખુલ્લી હવામાં નીકળી પડ્યો. .

પણ હવે તેને કેમ લાગ્યું હશે, જ્યારે જમીનની નીચેના અંધારાં ગારમાંથી નાડેલો પેદવીજ વાર ખુદનાં અંદર ઝલઝલી રહેલાં બધા આકાશ તથા, લીલાં ઝાડોનાં રળીયામણાં જંગલ વચ્ચે પવનની કંડી લેહકીમાં તે આવી ઉભો-કોઇથી તે વર્ણવી શકાએ નહીં.

તે એક અતિ સુંદર સહવાર હતી. સૂર્ય નીકળવા માંડતો હતો અને સહવારને પહોરનું પ્રકાશીત આકાશ ખગતી આગ માફક દેખાતું હતું, અને જંગલમાં અને પહાડ ઉપર રાતું ધુમસ લટકતું પસાર થતું હતું. જમીન લીલાં ઘાસ અને ટુલોથી ઘંઘાએલી હતી; પક્ષિઓ ગાતાં હતાં. એક ખીણમાં એક સાફ પાણીચાલું ચત્રકતું સરોવર હતું જેમાં સહવારની રાત્રી રેશની અને પહાડનું લીલોતરીમણું શિખર આરસીમાં દેખાએ તેમ લાગતાં હતાં.

છોકરાપર વિજળી પડી હોએ તેમ ડંગ થઇ ગયો હતો. તે અજાણેખીથી ધામરો બની ગયો હતો; જાણે એક લાંબી મારી ઉંઘમાંથી ઉઠ્યો હોએ અને ઉંઘમાં

ઝાંઝા આવતા હોએ તેમ લપેરા ખાવા લાગ્યો. તે માત્ર દિવાના માફક ટીકતો હતો. પોતાની અન્યથા બહાર પાડવાને લાંબો વખત તેને એક શબ્દ નડ્યો નહીં. આખરે તે બોલી ઉઠ્યો, હું ક્યાં આવ્યો છું ? આહા ! મારી આનુબાનુ ફટલી મોટી નગ્યા છે ! અરે સધળું કેવું રળીઆમણું, કેવું મગ્નનું છે ! અને પછી કોઇ ઉંચું ઝોકનું ઝાડ કે ફરના ઝાડોથી ભરેલો ડુંગર અથવા આરસી જેવું દેખાતું સરોવર કે જંગલી ગુલાબો જ્યાં ત્યાં ખીલી રહેલા જોઇ અન્ય અન્ય થઇ જતો. એક ફરનાં ઝાડોથી ભરેલી ટેકડીપર સોનેરી વાદળો વચ્ચેથી સૂર્ય બહાર નીકળતો હતો. ખુચો તે ટીકીને જોતો, તેને લાગતું કે આગ સળગતી હતી અને વાદળાં જે પેહલીજ વાર જોયાં તે બળત્રા માંડતાં હતાં. નગર ફેરવ્યા વગર તે જોયાજ કરતો—આખરે સૂર્ય, સહવારનાં રાતાં ધુમસ વચ્ચે, ખારીક પડદા તલે હોએ તેમ લાગતો સોનેરી પ્રકાશવાલા સુંદર ગોળા માફક ટેકડીએને માથે દેખાવા લાગ્યો એ આ શું દશે ? કેવી અન્ય જંગી રોશની ! તે બોલી ઉઠ્યો, અને ટીકતી આંખો અને લંબાવેલા હાથો સાથ અચરતીમાં ગરક થયેલો ઉભો રહ્યો. આખરે વધતા અને વધતા ઝળકાટથી આંખોને ચીતરી આવી જતાં તેમને ખીજ તરફ ફેરવવાની ફરજ પડી. અહીંથી તે જરા આગળ ચાલ્યો, જમીનપર પડેલાં સુંદર ફુલો કચડી નાખવાની ખીકથી તે આગળ ચાલવાને ખીતો હતો. એક ગુલાબની ઝાડી નીચે બેઠેલાં મેંઢાંના બચ્ચાંનું બેં બેં તેને કાને પડ્યું. ખુશ થઇને બોલી ઉઠ્યો, અરે આ તો મેંઢું છે, મેંઢું છે ! તે તેની આગળ ઝડપથી ગયો અને તેની આગળ બેઠો. તે મેંઢું ઉભું થયું અને બેં બેં કરવા લાગ્યું. ખુચો ખીધેલો

પછવાડે હડી ગયો. તે બોલ્યો આ શું છે, એતો જીવતું છે, તે ચાલેછે, તેને અવાજ છે ! મારાં મેંઢાં તો બધાં મુંગાજ અને મુઝેલાં છે અને કોઈપણ ચાલતું નથી. અરે આ કેવું અજબ જોવું ! એને કોણે જીવતું કર્યું ! તે મેંઢાં સાથે વાતો કરવા ઇચ્છતો હતો, અને તું ક્યાંથી આવ્યું, જરા વાત તો કર વગેરે તરેહવાર સવાલો તે નાનાં પ્રાણીને કરવા પડ્યો, અને આખરે તે એકને એક સમજ ન પડે તેવું બેં બેં સિવાય બીજો જવાબ ન આપવાથી દલગીર થયો. તેજ વેળા એક જવાન ભરણડ જે સારા દેખાવનો ખીલતા ચહેરાવાલો, લાલ ગાલ, અને સોનેરી બાલવાળો હતો, (જે, મેંઢું બોવાએણું જેઘ શાધવા નીકળ્યો હતો તે આવી પહોંચ્યો. તેણે તે બાળકને ધણોવાર જોયા કીધું, અને તેને માટે શું વિચારવું તે સમજી શક્યો નહીં. તે જવાનને જોઈને ખુશ થઈ ગયો. પણ તે જવાને દોસ્તીથી વર્તવા માંડેણું જેઘ તેણે હિમ્મત પકડી. તે જવાનને કહ્યું તું કેવો મજનો છે ! મને કહે, આકાશ અને જમીન તરફ પોતાના હાથ લાંબા કરી તેણે પુછ્યું, આ મોટા મસ ઝોરડો તારો છે કે ? હું તારી અને તારાં મેંઢાંની સાથે રહું ? તે જવાન બાળકનું બોલવું સમજી શક્યો નહીં, અને પહેલાં તો ધાર્યું કે બિચારું બાળક મગજ વગરનું છે. તેણે તે બચ્ચાંને પુછ્યું, તું અહીં કેમ આવ્યું. જ્યારે તેણે કહ્યું કે બોંયની નીચેથી હું નીકળી આવ્યો, અને પછી પેટી ધરડી, અને દાઢીવાલા માટીડાઓની વાત કહી ત્યારે તે ભરવાડ ધમરાયો. તેણે દયા આપીને તે બાળકને એક હાથે લીધું અને મેંઢાંને બીજી બગલમાં લઈને જાણે ઝોરો તેની પૂઠે નજદીક હોય તેમ ઝડપથી નીકળી ગયો,

પ્રકરણ છઠું.

[જરથોસ્તી ધર્મમાં સાધુ સન્યાસીની જીંદગી નાપસંદ કીધી છે, કારણકે તેવી જીંદગી ગુન્નર્યાથી દુન્યાની વૃદ્ધિ થતી નથી, બલકે એક રીતે આળસાઇને ઉત્તેજન મલે છે. પણ આ પાઠમાં જે સાધુનું વર્ણન કીધું છે તે કોઇ ઉપર જણાવ્યા મુજબનો સાધુ નથી, પણ એક મોટો ધાર્મિક પુરૂષ છે જે સાદી જીંદગી એકાંતવાસમાં ગુન્નરી બલકતનું પોતાથી જેટલું બલું થાય તેટલું કરતો માલમ પડે છે. આવા શખસો દુન્યાની વૃદ્ધિમાં મોટો ભાગ લે છે કે જેમ નીચલા પાઠોમાં આ પરહેજગાર પુરૂષ વિષે વાંચવાથી માલમ પડશે.]

અત હવે વંધહેઉશ વહો ના અમખી-જમ્યાત,
યે નાએ. એરેજુશ સવંધહે. પથે. સીષાઇત અહ્યા
અંધહેઉશ અસ્તવતો મનંધહસચા.

અર્થ :—જે શખસ આએ હાડમંદ તથા પેલી મીનોષ દુનિયાંના ક્ષએદાના રાસ્ત માર્ગે ખતલાવી શકે, તે માણસ પોતે બલાંના કરતાં વધારે બલું હાંસેજ કરે. (યસ્ન ૪૩, ૩).

સાધુની છુપડી.

પહાડમાં એક બુજેર્ગ હેંસી વરસથી વધારે ઉમરનો, પોતાના ડહાપણ અને ધર્મિપણથી મનરેડ બાવાને નામે આજુબાજુ વિખ્યાતી પાંખેલો હતો. મળી આવેલું બાળક સાધુને ત્યાં લઇ જવાનો ભરવાડ વિચાર રાખતો હતો. સાંતુનું - રડેકણુ જે ધણું દૂર ન હતું, અને જે સરોવર

નજદીક પહાડની બાજુમાં હતું તે બહેસત સરખું હતું. તે નાતું ઝુપડું જે દ્રાક્ષના પાંદડાંએ અને લીલથી ભરાયેલાં બરઓથી ઢંકાયેલું હતું તે એક બાગમાં છાંએડો આપનારાં ફળનાં ઝાડો વચ્ચે હતું, અને બાગ સઘળો સુંદર ડુલો અને વનસ્પતિથી ભરેલો હતો. તે નાનાં ઝુપડાં પછવાડે એક દ્રાક્ષનો માંડવો હતો, અને બાજુમાં એક નાતું અનાજનું ખેતર હતું, અને બીજે ઠેકાણે કોઈ ઝાડ સુંદર ફળો સાથનું તો કોઈ ઝાડી રંગીન ટેટાંઓથી ભરેલી દેખાતાં હતાં. એ ટેકડી, જે સરોવર તરફ ઢલતી હતી તે ઉપર એક નાતું મિનારા સાથનું દેવળ હતું અને ટેકડીમાંથી જ સીડી ખણીને બનાવેલાં હતાં જે પરથી દેવળ તરફ જવાતું હતું. જ્યારે જવાંન બરવાડ એક છોકરા સાથે વાડીનો દરવાજો ઉઘાડીને આવી ઉભો ત્યારે તે બુદ્ધિર્ગ માનવંત સાધુ એક સપરચંદનાં ઝાડ તળે, એક લાકડાંના બાંકપર બેઠેલો હતો જ્યાંથી સરોવરનો અને આજુબાજુનો સુંદર દેખાવ નજર પડતો હતો. એક મોટી ચોપડી જે ટેબલપર મુકેલી હતી, તેમાંથી બાવિક નજરે વાંચતો હતો. તેનાં બેરાં માથાંપરના જુજ બાલ અને તેની લાંબી દાઢી બરફ જેવી સફેદ હતી, તેના ગાલો તો એક જવાનના ગાલ જેવા ખીલતા અને રાતા હતા. ખરાં દિલનાં પરોપકારીપણાંથી તે ઉભો થયો અને અંતેને સલામ કરીને જવાંન બરવાડની વાત અજાણી સાથ સાંભળી અને તે બચ્ચાંને અંતઃકરણની દિલસોજીથી પોતાની બગલમાં લીધું. તેણે તુરતજ અટકળ કીધી કે આ કોઈ મોટાં માણસોનું બચ્ચું ચોરો લઇ ગયા હતા. એ બચ્ચાંને મારે ત્યાંજ રહેવા દે, તેણે બરવાડને કહ્યું અને એ વિષે તું કોઈને કાંઈ પણ કહેતો ના. હું આશા રાખું છું કે એના માબાપ મળી

આવશે, તેટલાં ચોરોથી એ અહીંઆં તદ્દન સલામત છે. તેઓ આગથી નાસે તેમ મારાં બુપડાંથી દૂર નાસે છે. સોનું અને રૂપું અહીંઆં છે નહીં અને સારી સલાહ અને શીખામણુ જે અચ્ચીત સોનાં રૂપાં કરતાં વધારે કિમતી છે તે તેઓ ધિક્કારે છે. બુચાને કહ્યું, પ્યારા હેન્ડ્રી તું અહીંઆ બલે પધાયો. તારી મા અને તારા બાપને હું મેળવી આપું ત્યાંસુધી હું તારો બાપ ચર્ષશ અને તારી સંભાળ લઇશ. મને હવેથી બાવા કરીનેજ બોલાવજે. તે બુન્નેરગ સાધુએ પોતાના પરોણાઓ આગળ, રોટલી અને દુધ મુક્યાં. જવાન ભરવાડ ખાઇને હુશ્યાર થયો કે તરતજ પોતાની લાકડી લઈ ગોવાળાંને પાછું લઇ જવાને તૈયાર થયો. બુચો તેને જન્ય દેએ નહીં. તે રડ્યો અને તેનો ડગલો પકડી રહ્યો. જ્યારે તે જવાન ભરવાડે તેને વચન આપ્યું કે હું તુરત પાછો આવીશ અને બુચાને મેંદું બેટ કર્યું ત્યારે તે બુશ થયો અને આ બેટ તેની નજરમાં બે-કિમ્મત હતી તે માટે અત્યંત ખુશાલ બની ગયો.

પ્રકરણ સાતમું.

[જોરશેઠનાં અવલોકન ઉપરથી આપણાં મનમાં હોરમજદ વિષે જે ઉમદા ખ્યાલો ઉપજે છે તે વિષે આ પાઠમાં જણાવ્યું છે. ખુદરતની કામેત્ર કરીગરી-ઓનું ખારીક અવલોકન કરવાથીજ તેના ખાવીંદની ખરી પીછાન થાયછે. આ તેમજ એની પછીના ત્રણ પાઠોમાં જરથોશ્ટી ધર્મનાં એક મુખ્ય સિદ્ધાંત “ ખુદ-

રત ઉપરથી ખુદરતાના ખાવીદની પીછાંન ” વિષે ઘણી અસરકારક રીતે સમજાવ્યું છે.]

કસ્ના ખેંગ સ્તરેમયા દાત અધવાનેમ.

અર્થ:—કાણે સુરજનો તથા સેતારાઓનો માર્ગ મુકરર કીધો. (યસ્ન ૪૪, ૩)

ઇમા રઓઆઓ ખરેખિશ્તેમ ખરેખિમનાંમ અવત યાત હવરે અવાચી.

અર્થ:—બુલંદ રોશણીઓમાંની આએ સઉવી બુલંદ રોશની જેને ખોરશેઃ કહે છે. (યસ્ન ૩૬, ૬)

સુર્ય અને કુંડો.

તે જવાન બરવાડ ત્યાંથી ગયા પછી, દિવસોજ સાધુબાવાએ બુચાને પોતાની પાસે બાંક ઉપર બેસાડ્યો, અને તેની સાથે વાત કરવા માંડી. તેણે કહ્યું. પ્યારા હેન્રી, ત્યારે શું શું તારા બાપ અને મા માટે કશું જાણતો નથી? હેન્રીએ કહ્યું, અરે મારી પાસે મારા ખીસામાં, એક મળનાં મ.એજ છે. આ રહ્યાં; કરી એક નાની છખી પોતાનાં ગજવાંમાં હુતી તે કાઢી, જે રાતા મોરાકકો કેસમાં (દાખડામાં) મુકેલી હતી. બાપડાં નાનાં બાળકે પોતાની માની છખી હજી સુધી સુરજની ખુલી રોશનીમાં જોઇ હતી નહીં. તે છખીની સુંદરતા અને આબેહુમ દેખાવથી તેમજ તેની આસપાસ જડી લીધેલા હીરા જેઓએ તેની આંખ ઝૂઝઝલાવી મુગી, તેથી બહુજ અચરત થઇ ગયો.

તે બોલ્યો. અહીંઆં શી તરેહનું ઉજેરકું છે ! સુર્ય તરફ હાથ કરી પુછ્યું. આ ઉપર સજાગાવેલો સુંદર સોનેરી

દીવો, જે સમજું શેશનીથી દીપારી મુકે છે, તે કાણે બનાવ્યો? તેનો ઝળકાટ મારાથી ખમી શકતો નથી. અમારા ઓરડામાંનો દીવો તો એની આગળ માત્ર અંધા-શેખીત અને બીસાત વગરનો હતો. એ આજુબાજુ ફરે છે કેવી રીતે? મેં પહેલાં જોયો ત્યારે તે ઝાડ પછવાડે હતો, ઉંચાંમાં ઉંચાં ઝાડ ઉપર ઉભો રહીને પણ મારાથી તેને હાથ લગડાએ નહીં એટલો ઉંચો છે. એને કેવી રીતે બનાવ્યો હશે કે આસપાસ ફરી શકે છે, કાંઈ દોરી તો દેખાતી નથી. ત્યારે તે કેમ ફરવાએ છે, અને તેમાં તેલ કાણુ પુરે છે?

ઝેનરેડ દાદા બોલ્યા કે એને સૂરજ કહે છે. નાના હેન્ડરીથી તે અત્યારમાંજ હજારો ધણો દુર થયો છે. અને હંમેશાં દુરજ દોડતો રહે છે, અને ગમે એટલો બળે તોપણ એક દીપું બી તેલ તેમાં નામવાની જરૂર નથી.

હેન્ડરીએ કહ્યું, તે હું સમજી શકતો નથી. પણ તમારી કને આ કેવાં અજબ જેવાં સુંદર પુલો છે, કરી પુલોના ક્યારા તરફ ચાલ્યો, કે જે દરેક પુલોથી બરેલી ટોપલી માફક દેખાતો હતો. અરે કેવાં ફૂરાતા અને પીળા અને બહુ રંગે તેમને ધણાંજ સુંદર રંગવામાં આવ્યાં છે! આ ગણાએ નહીં એટલી સુંદર અને નાજુક પાંદડીઓ સાથે કેવી રીતે કાપી કાઢ્યાં છે! અને એ સઘળાં પુલો શામાંથી બનાવ્યાં હશે! કાગળનાં તો લાગતાં નથી, રેસમનાં પણ નથી લાગતાં. મને કહેો, આ સઘળાં પુલો તમે બનાવ્યાં? ઓહો, તે સઘળાં બનાવતાં તમને કેટલો બધો વખત લાગ્યો હશે! કેટલાંકમાં પકડાએ નહીં એટલા ઝીણા અને નાજુક દોરા છે. એ કાપવાને ધણીજ ઝીણી કાતર અને

તિલકણ આંખ જોઇએ. મેં સુંદર પુલો બનાવ્યાં છે, પણ
આવાં સુંદર તો બનાવી ન શકું.

મેનરેડે કહ્યું, આવું એક પણ પુલ કોઈ બનાવી
શકે નહીં, તેઓ તો પોતાની મેળેજ જમીનમાંથી ઉગી
નીકળેછે. પણ નાનો હેન્ડી તે માની શક્યો નહીં. તે
બોલ્યો એમ બનેજ નહીં, તમેજ તે બનાવ્યાં એમ માન-
વાને હું તૈયાર થઇશ. ડોસાજીએ ખુયાને સુંદર ખસ-
ખસનાં પુલનું ઝીણા દાણાઓથી ભરેલું દીદલું દેખાડ્યું,
ઝીણા ગોળ દાણા તેના હાથમાં ખખેરી નાખ્યા અને
તેને કહ્યું, આ દરેક આવા ઝીણા દાણામાં પુષ્કળ આત્માં
મોટાં જાંબુરાં પુલો રાખેલાં છે, જે દાણો કોઈ બોંયમાં
મુકે તો પુલો તેમાંથી બહાર નીકળેછે; અને બીજાં
સઘળાં પુલો પણ એજ પ્રમાણે એવા ઝીણા દાણામાંથીજ
નિકળે છે. ડોસા તરફ ખુચો જોવા લાગ્યો જાણે કે તે
હસ્તામાં બોલતા હતા કે ખરું બોલતા તે શોધતો હોય;
અને બોલ્યો શું આવા મધ જેટલા દાણામાંથી આવું મોટું
પુલ નીકળે? ત્યારે તો આવો એક ઝીણો દાણો, ગજવામાં
રાખવાનાં સોનાનાં ઘડીઆળ કરતાં પણ ઘણીજ ઉંચી
કાર્.મીરીની બનાવત કહેવાયે. મેનરેડે કહ્યું, તેમજ છે.
ખુચો બોલ્યો પણ આ ઝીણો દાણો બનાવ્યો કાણે? મને
તો લાગે છે કે ત્યારે તો આ સઘળાં પુલો કરતાં પણ
આવો એકજ દાણો બનાવવાનું ઘણું મુશ્કેલ હોવું જોઈએ?
તેણે નવેસરથી સઘળાં પુલો જોયાં, એક ક્યારા આગળથી
બીજા આગળ જતો અને જાણે જોવાથી ધરાતોજ ન હોય
તેમ લાગતું. હવે તેને સુરજની ગરમી બહુ લાગવા માંડી.
આ દીવાથી કેટલી બધી ગરમી લાગેછે, તે બોલ્યો. તે

આટલો બધો દુર છે, અને તોપણ આટલી ગરમી લાગે છે, એ તો દુર છે, એક અજબજબ દીવો છે ! મંનરેડ તેને સપરચંદના આડ તળે બાંક અને ટેબલ હતાં, ત્યાં દિલપસંદ છાંયડામાં લઈ ગયા. આડ તરફ જોતાં હેન્રી બોલ્યો, અહીં સારી ઠંડક છે અને ખુશ લાગે છે. આડ જાણેકે લીલો પરદો છે, જે ઘણી મોટી રોશની કે ગરમીથી બચાવે છે, આ કેવડું મેડું આડ છે, અને ફટલાં હજારો પાંદડાં તેપર છે ! હું જે.ઉં છું કે એનું થડ લાકડાનું બનાવેલું છે પણ હવે હું માનવાને તૈયાર નથી કે આ પુષ્કળ, ઝડો અને ફુલો તમે બનાવ્યાં હોએ. આટલું બધું કેમ બનાવી શકાય.

પ્રકરણ આંડમું.

[આડપાણુ અને તેના ગુણોનું અવલોકન કર્યાથી જે જ્ઞાન મળે છે તે આપણે આ પાઠમાં વાંચ્યે છીએ. શેખ સાદી કહે છે તેમ લીલાં આડનું એક એક પાંડડું હુશ્યાર માણસની નજરમાં પરવરદેગારનાં જ્ઞાન વિષેનું જાણે કે અકેક દક્ષતર છે.]

કે અપો ઉર્વરાઓર્યા (દાત).

અર્થ:-પાણી તથા ઓરવરો કાણે બનાવ્યાં. (યસ્ત ૪૪, ૪)

ચંદ્રહંઓ પદ્ધતિ પોઉરૂ-સરેધાઓ જેમાવ ઉજુ-દ્યેધન્તિ ઉર્વરાઓ.

અર્થ:-જે (પૃથ્વી) ઉપર પુષ્કળ જાતનાં ઓરવરો જમીનમાંથી ઉગે છે. (ફરરદીન યસ્ત, ૧૦)

ધનરૂપિત અને કુલ

ડોસા બુપડામાં ગયા અને બપોરનું ખાનું તૈયાર કર્યું. પહેલાં તે દુધ અને રોટલી લાવ્યા અને પછી ખુચા માટે માખણ અને મધ લાવ્યા, તે સાથે એક સપરચંદ ભરેલી સુંદર નાની ટોપલી લાવ્યા. પણ ખોતા માટે તો કંદમુળ અને શાકભાજી, એક સોનેરી પીળા રંગનું ખર-ખુચું અને એક ચળકતી કાચની બાટલીમાં થોડોક રાતો વાઘન હતો. હેન્રીએ મળ્લહ લઇ ખાણું ખાધું, અને ડોસાને કહ્યું: પણ તમે આ સઘળું ક્યાંથી લાવો છો? તમે પણ ચોરી કરવાને બહાર જાઓ છો કે?

ખાતાં ખાતાં મેનરેડે સઘળું કેવી અજબ રીતે ઉગતું હતું તે સમજાવ્યું. એક સપરચંદ હાથમાં લઇ હેન્રી માટે છાલ છોલીને કટકા કરતાં તેમણે કહ્યું, આ ટોપલી-માંનાં સપરચંદ આ ઝાડપરથી આવ્યાં. ઝાડની પાતળી ડાળીઓપર વખત વખતે ટોપલી ભરીને આવાં સપરચંદ ઉગેછે. હેન્રીએ મેનરેડ તરફ શંકાશીળ ચતાં જોઈ પુછ્યું શું આ ખરું છે? મેનરેડ દાદાએ ખુચાને હાથમાં ઝીપાડી લઇ એક ડાંખળી નીચે વાળીને ઝીણું લીલાં સપરચંદ દેખાડ્યાં. તેવણુ બોલ્યા, હવે તું જુવે છે કે ડાંખળી પરથી સપરચંદ કેમ આવે છે. તેઓ મોટાં અને મોટાં ચતાં જશે અને પછી આ ટોપલીમાં જોય છે તેવાં મોટાં આખરે યશે. સપરચંદ કાપતાં મેનરેડે છરીને વળગેલું બી દેખાડી કહ્યું આ મોડું ઝાડ આંવા નાના દાણામાંથી નીકળે છે. આ ઝાડ મેં એકવાર આવાં નાનાં બી તરીકે જોયું હતું. આવાં દરેક બીમાં એક આવું ઝાડ હોએ છે, એટલું જ નહીં પણ પુષ્કળ, ગણ્યાએ નહીં એટલાં ઝાડ હોએછે.

એવાં એકં બીમાંથી એટલાં બધાં સપરચંદ થાએ કે દુનિયાનાં સમાય નહી, અને એક માણસ હજાર વર્ષ જીવે તોપણ તેમને ગણી શકે નહી.

એવાજ એક દાણામાંથી આ રોટલી પણ બની એમ કહી, જીંપડાંમાંથી થોડાક અનાજના દાણા લાવ્યા હતા તે દેખાયા. કુલ જેમ દાણામાંથી બનેછે, તેમ સપરચંદ પણ દાણામાંથી બનેછે. આવા કેટલાક દાણામાંથી ટેબલપર છે તેવી હજારો રોટલી બની શકે. તે કેમ બને તે મનરેડે ખુલાસાથી સમજાવ્યું અને પોતાનું અનાજનું ખેતર દેખાડ્યું જ્યાં સઘળાંઓને થોડુંક પર માત્ર ખાલી જમીન દેખાતી હતી. તે તરફ જઈ હેન્રીએ પોતાની બહુજ ખુશાલી વચ્ચે કણ-સલાંમાં ઘણા ઘણા અનાજના દાણા જોયા. મનરેડ ખોલ્યા, આંખુઆંખુ જે સઘળી લીલી વનસ્પતિ દેખાય છે તે પણ સઘળી એજ પ્રમાણે ઉગી નીકળે છે. સઘળું, આપણાં પગ તળેનું ઘાસ, તેમજ આ ખીલતા ગુલાબના છોડો, આ સંખ્યાબંધ કણસલાં, ફાફા, ટેકડી ઉપર ઉગી નીકળેલાં એકનાં અને ફરના રાક્ષસી ઝાડો, અને સપરચંદનાં ઝાડોના થડો પર દેખાતી લીલ સઘળું આવા એક ઝીણા દાણામાંથીજ ઉગતું અને ખીલતું હતું. આ સઘળું જેજ ઉપર તું જુએ છે—દૂધ અને માખણ જે ઘાસમાંથી નીકળ્યાં છે, મધ જે કુલ-માંથી તૈયાર કર્યું છે, પોષણ આપનાર રોટલી, શક્તિ આપનાર વાઇન, સઘળી તરકારી અને કંદમૂળ તેમજ ફુલો, મૂળા, સાલદ, મોડું સુંદર ખરખરું તેમજ જે ડાંખળીઓની આ ટોપલી વણીને બનાવી છે, તેમજ લાકડું જેમાંથી રકાબી પ્યાલાં બને છે, વળી બાંક અને ટેબલ—એ સઘળાં માટે આપણે આવા નાના દાણાને આભારી છીએ. મારાં રહેઠાણની

જગ્યા જે આગળ વેરાન હતી ત્યાં એક તરફ સંપરચંદના ઝાડ, બીજી તરફ લાખો અનાજનાં કણસલાં જમીનમાંથી બહાર કાઢવાને અને જે સઘળું અહીંઆ સુંદર બની રહ્યું છે તે વડે મારાં ઝુંપડાંને સજાગારવાને અને જે સઘળું જીવવાને જરૂરનું છે તે પુષ્કળ અને ભરપૂર મેળવવાને મને આવા થોડા દાણા જમીનમાં મુકવાનું બસ હતું.

બુચાને આ સઘળું ચમત્કારીક અને અજબ લાગ્યું. જેમ એકવાર તે સઘળું જોઇને અજાણ્યેબીથી ડંગ થઇ ગયો હતો તેમ હવે સાધુનો ખુલાસો સાંભળીને ડંગ થઇ ગયો.

પ્રકરણ નવમું.

[નીચે ટાંકેલા સવાલો હોરમજદને પીછાનવાને માટે અશો જરથોસ્તે તેને પુછ્યા હતા તેવાજ સવાલો બાળક અજબ થઇને પુછે છે. ખુદાની સુંદર કારીગરીઓ નીહાળવાથી આપણે તેને વિષે અજાણ્યેબીથી ગરકાવ થઇએ છીએ.]

કે અપો દિર્વરાઓસ્ત્યા ;

કે વાતાઈ ધ્વાનમધબ્યસ્ત્યા યઓમેત આસુ.

અર્થ:—પાણી તથા એરવરે કોણે બનાવ્યાં? પવનને તથા વાદળાંને કોણે જહડપ બખશી? (યસ્ન, ૪૪, ૪)

પાણીનો ઝરો અને વરસાદ.

સૂર્ય આથમતો હતો; બાગમાંના ફુલના ક્યારા રોશની વગરના બન્યા હતા. કેટલાંક ફુલ જે મૈનરેડ ખાસ કરીને

પસંદ કરતા હતા તે સૂર્યની ગરમીથી કાંઈક કરમાઈ ગયાં હતાં, જેકે તે વરસાદ જલદીથી પાડવાની આશા રાખતા હતા તોપણ પોતાનાં માનીતાં પુત્રોને પાણી સીપવાને તેમને ડહાપણ ભરેલું લાગ્યું.

તે એક પાણી સીપવાની ઝહારી લઈ છોકરાને પાંખ-રીએ પકડી, લીલથી ઢંકાએલી ટેકડી પર એક ઝહરો પુટી નીકળેલો હતો ત્યાં ગયા. હેનરી અન્નએખીથી તાલી પાડવા લાગ્યો. તે બોલ્યો અરે આ કેટલું બધું પાણી પથ્થરમાંથી નીકળ્યાજ કરે છે. દર પળે હું વિચારું છું કે તે હવે બંધ થઈ જશે અને તે તો વધતુંજ નીકળ્યા કરે છે. એમાં ઉપરથી પાણી ડાણુ નાંખે છે, અને બહાર નીકળ્યા પછી એને પાછું ભરવાને આટલું બધું પાણી ક્યાંથી મળતું હશે. એનું આંધરું તમારે બંધ કરી નાખવું જોઈએ, નહીં તો પાણી સઘળું ખાલી થઈ જશે. મનરેડે કહ્યું જેમ સૂર્યમાંથી રોશની ચાલુ આવ્યાજ કરે છે, તેમ આ પાણી પણ થોભ્યા વગર આવ્યાજ કરે છે, કદી પણ ઝોાછું થતું નથી, અને એ પાછું ભરવાની કોઈને જરૂર નથી. તેવણુ બોલ્યા પેલું મોટું સરોવર જે તું ધણીજ મોટી રાક્ષસી આરસી સમજ્યો હતો તે માત્ર દોડતું પાણી છે. આ વગી તેને માટે એક નવી અન્નએખી હતી.

મનરેડે ઝહારી ભરી લઈ પાછો ફર્યો અને પુત્રોને પાણી સીપવા લાગ્યો. હેનરીએ કહ્યું અરે એ તમે શું કરો છો, તમારાં પુત્રોને બગાડી નાંખો છો, બધો રંગ જતો રહેશે. મનરેડે હસીને બોલ્યા જેમ માણસને પાણી પીવડાવી જરૂર છે, તેમ પુત્રોને, વનરપતિને, અનાજને, દ્રાક્ષને, છોડવાને કે ઝાડોને પણ જીવવાને માટે પાણીની

જરૂર છે. હેન્રીએ કહ્યું કે એ બધાંને જોઇતું પણ કોણ પુગાડી શકે ? પહાડની ટોચપર ચઢી જમને ઝાડોપ કોણ પાંણી નાંમે છે ?

મૈનરેડે કહ્યું તે સધળાંની સંભાળ રાખવામાં આવે છે વાદળાં તરફ જોતાં બોલ્યા, કેવી રીતે સંભાળ લેવાય છે તે કદાચ તું હમણાંજ જાણે. થોડાવારમાં એક વાદળ ખરેખર પહાડની ટોચ ઉપર આવ્યું અને પહેલાં જન જરા અને પછી જોસમાં વરસવાતું શરૂ કર્યું. હેન્રીએ કહ્યું આ સારી યુક્તિ છે, એથી તમારી ધણી મેકના બોલી થાએ છે, જાણે કે ઝઘારીમાંથી પડતું હોએ તે હજારો હજાર ટીપાં રૂપે પાંણી પડતું હતું. હેન્રીએ પુછ્યું, આ અનખસરખી વસ્તુ જેને તમે વાદળું કહો છે તેને કોણ લાવે છે ? એટલું ઉપર તેમાંથી કોણ પાંણી રેં છે. તે છુટું આમ તેમ કેમ ફરી શકે છે અને નીચે પડતું નથી ?

મૈનરેડે કહ્યું તે તું હમણાંજ સાંભળશે. પણ હેન્રીએ તે વાદળ વધારે વાર જોયું નહીં, કારણ કે તે ખુલી ગયું હતું અને આકાશ રોશનીવાળું અને બહુ દેખાતું હતું ધણીક નવી નવી વસ્તુઓ ખુશાલી અને અનખએખીય જોવામાં દહાડો જલદીથી પસાર થઇ ગયો. હજારો ચીજ જે માણસો ધડી ધડી જોતાં રહેવાથી બેદરકારપણે જુએ છે—એક રંગીન પતંગ્યું જે ગુલાબનાં પાંદડાંપર બેઠેલું હતું, પતાદાર ગોકળગાય જે વરસાદ પછી ઝાડનાં થ આગળ ભરાએલી હતી, સપ્તળાં પાંદડાંઓ પરથી હીન માફક ઝગકતાં પાંણીનાં ટીપાં, એક નાની ચઢ્ઢી જે ઝાડની ડાળીપરથી, પોતાતું સાંભળું સુંદર ગાણું કરત

હતી, અને ખુશાળ બની એક ઝાડપરથી બીજાં પર કુદતી હતી, સાધુનાં બકરા પહાડ પર આખો દહાડો ચરીને ઘર આવ્યાં તે—સધળા ઘણાજ આશ્ચર્યકારક દેખાવો જોઈ અનેક સવાલ જવાબ ચાલી રહ્યા હતા.

આખરે સૂર્ય પેલી બાજુએ સરોવર નીચે અસ્ત પામ્યો. હેન્રીએ બીંછને કહ્યું અફસોસ, સૂર્યદીવો પાણીમાં ડૂબીને ખુઝાઈ જાએ છે, અને આપણી સધળી મજાહનો છેડો આવ્યો છે. આ મસ મોટી જગ્યામાં એક દીવો સળગાવ્યે તોપણ થોડોજ ઉપયોગી થશે.

મૅનરેડ દાદાએ તેને ધીરજ આપી. અને કહ્યું કાંઈ ફિકર કરીશ નહીં. હવે જલદીથી આપણે ઉંઘી જઈશું. એટલે આપણને દીવાલું કશું કામ નથી. આપણે ઉંઘી ઉઠશું એટલે સામી બાજુએ પહાડપરથી સૂર્ય પાછો દેખાશે. એ પ્રમાણે એક પળ પછી થોડા વિના ચાલુ ફરતો રહે છે અને સર્વને રોશની અને ગરમી આપે છે.

પ્રકરણ દસમું.

[ઉપલાં પ્રકરણમાં સૂર્ય, પાણી, વનસ્પતિ, વગેરે માટે સવાલો કરી નાનો છેકરો જેમ જેમ ખુદરતની બહીહારી જોતો ગયો તેમ તેમ વધુ અને વધુ સવાલો ખુદરત વિષે પુછતોજ રહ્યો. ગાથાનો ૪૪) મો હા દાદાર હોરમજદનું એક સુંદર સેતાયશ-નામું છે, તેમજ આ પાઠ છે જે જાણે આ ગાથાનું બાષાંતર છે. ૪૪) મા હામાં અરો જરથોસ્ત આ

હુન્યાની કરામતો, ખુદરતની ખુલાંદ અને સુંદર કારી-
ગરીઓ, સૂર્ય, ચંદ્ર, સેતારા, પાણી, પવન, વગેરે
વિષે “ઓ હોરમજદ! તેં નહીં તો કોણે પેલા કર્યા”
એમ સવાલ કરી બહાર કરે છે કે આવી સુંદર
કારીગરીઓથી લરપુર ખલકતને બનાવનાર સેતાયશને
ખરેખર લાયક છે. એજ પ્રમાણે બુચો જ્યારે આવા
સવાલોના જવાબો મેલવી રહ્યા કે તરત પેલા પરહે-
જગાર સાધુ બાવા સાથે પોતે તે કીરતારની સેતાય-
શમાં એકદમ મશગુલ થાય છે.]

તત્ શ્વા પેરેસા એરેશ મોધ વઓઆ અહુરા.

અર્થ:—અએ હોરમજદ! તુને હું પુછું છું તે તું મને
ખરું કહેજે. (યસ્ન, ૪૪).

પેરેસાઆ નાઓ યા તોધ એહા પરશતા,
પરશ્તેમ જી શ્વા યથના તત્ એમવતાંમ.

અર્થ:—હમારા સવાલો હું તુંને પુછું છું, સખ્ય કે
તારી મારફતે પુછેલો દરેક સવાલ હમુને હિમ્મત આપનારો
છે. (યસ્ન ૪૩, ૧૦).

અહા ક્ષત્રાઆ મજેનાઆ હવપંધહાઇશ્યા તેમ
અત્ યસ્નનાંમ પોઉરૂતાતા યજ્ઞમધદે.

અર્થ:—તેની (ઇઆને દાદાર હોરમજદની) પાદશાહી,
મહેષ્ટાઇ તથા ખુબીઓને લીધે ઇજ્જતનેઓની શ્રેષ્ઠતાએ કરીને
તેને હમે આરાધીએ છીએ. (યસ્ન, ૩૭, ૨).

તેમ ને સ્ત્રીઓતાઇશ નેમંધહો. આ વીવરેષો,
નૂ જીત ચબમધની વ્યાદરેસેમ.

અર્થ:—બંદગીના ગાયનોથી તેને (ઇમાને હોરમજદને)
હમો વખાણવાને ઇચ્છીએ છીએ, કારણ કે ખચીત તેને
હવે મારી નગરે હું ખોદ્લી રીતે જોઉં છું. (યરન ૪૫, ૮).

સર્વથી અગત્યનો સવાલ અને સર્વથી ખરો જવાબ.

હેનરી પોતાના આગલા સવાલ પર પાછો આવ્યો, કે જેને
દાનાવ પુરૂષે જાણી જોઇને તુરતજ જવાબ આપ્યો ન હતો,
પણ તે નવું નવું જાણવાની ઇચ્છા કરતાં બાળકની ઉત્કંઠા
વધારે ને વધારે ચતી હતી. તેણે ફરીથી પુછ્યું, સૂર્ય હમેશાં
આવતો રહે એમ કોણે કહ્યું. આ બહુ મોટું સુંદર
છાપરું કોણે બાંધ્યું ? અને તેને કોણે આવું સુંદર રંગુ ?
પેલા પહાડના પથ્થરમાં આટલું બધું પાણી કોણે બંધ્યું, કે
જેથી તે જથ્થાબંધ જરાકપણ થોભ્યા વગર નીકલતુંજ
રહે છે ? વાદળાંઓને કોણે ચલાવે છે જેથી તેઓ હવામાં
છુટાં ફરી શકે છે અને સઘળી વનસ્પતિને અગણિત ટીપાંઓથી
બીજવે છે ? પક્ષિને આવું સુંદર ગાણું ગાવાને કોણે વાંસળી
આપી ? ફુલો અને ઝાડોને આટલા ઝીણા મધ જેટલા દાણામાં
કોણે સંતાડ્યાં, જેથી જે પણ જગ્યાએ આપણે આહીએ ત્યાંથી
તેઓ બહાર આવે છે. જમીનની લંબાઇ અને પહોલાઈ
પર સઘળે ધાસ અને ફુલનો ગાલીચો કોણે પાંચર્યો, અને
કોણે, આટલી સુંદર બહેસોની રેલાંરેલ કરી મુકી ? કોણે
આ સઘળું આવી સરસ અને સુશોભીત રીતે બોધ્યું ?

મૅનરેડ દાદા બોલ્યા, ત્યારે તું ખરેખર માને છે, કે આ
સઘળું આટલું સુંદર બનાવનાર અને આવી સરસ રીતે

ગોઠવનાર કોઇ છે? હેનરીએ કહ્યું, ખચ્ચીત તેમજ છે. જેમાં જરાકપણ સમજ હોય્ને તે કેમ તે માટે શક રાખી શકે. ભોંયરામાંનાં માણસોને તે જરાક મોટું કરવાને ઘણું વખત મહેનત કરવી પડે અને જો તે ભોંયરાંનું છાપરં તુટી પડે તો તેને પાછું બનાવવાને અને ટેકવવાને બહુજ શ્રમ પડે, પણ આ સુંદર મોટું છાપરં (આકાશ) કોઇ પણ ઝાંબલા વડે ટેકવ્યા વગરનું બનાવેલું છે! અમારો ભોંયરામાંનો દીવો પોતાની મેળે સળગી શકતો ન હતો, અને અમે જો અંધારામાં રહેવા ન માંગતા હોઇએ તો તેમાં વધારે તેલ ઘડી ઘડી નામવું જોઇએ. અને જો તરસ ખમવી ન હોય્ને તો પાણીનું પીપ તાળં પાણીએ ઘડી ઘડી બરવું જોઇએ. હું ઘણુંજ સારી પેઠે જાણુ છું કે માત્ર એક કાગળનું કુલ બનાવવાને કેવી સારી આંખ જોઇએ, અને કેટલી બધી મેહનત કરવી જોઇએ. હું હવે સારી પેઠે સમજી શકું છું કે જે સમજી આપણી આસપાસ જોઇએ છીએ તે કોઇ માણસના હાથે બની શકે નહી પણ આ સમજી જેણે બનાવ્યું તે કોણ છે તે હું જાણુવા ઇચ્છું છું.

બુચો દુનિયાની બહોલાઇ, ખુબસુરતી અને ડહાપણ બરેલી ગોઠવણ જોઇ, જ્યાં પણ આંખ ફેરવે ત્યાં સાંમે પુષ્કળ કાએદાકારક બલાં માટે બનાવેલી ચીજો જોઇ છક થઇ ગયો અને જાણે કે ધબરાટથી તાકાટ વગરનો બની જઇ આ મહાન બધું કર્તા જેણે આ સમજી બનાવ્યું તે જાણુવાની ઇચ્છાથી જલતો હતો. તે પણ આવી લાગી હતી, જે માટે માનવંત પીર મરદ, ખુદાનું સર્વશક્તિવાન-પણું, સર્વપણું, અને સર્વ કૃપાળુપણું સમજાવવાને વાટ

જોતો હતો. પીર મરદે ઉઘ બક્તિભાવથી, ધુળતા અવાળે આંખમાં આંસુ લાવી કહ્યું, હેનરી, તમે ખરું જ કહ્યું હતું કે કોઈક હોવો જોઈએ કે જેણે આ સધળું બનાવ્યું છે. આ સધળું બનાવનાર, સર્વશક્તિવાન, સર્વજ્ઞ, પરમકૃપાળુ જેણે માણસોને પણ બનાવી જાડગી બક્ષી તેને—આકાશ પરનો પ્રિય પિતા કહે છે.

પેહલીવાર સૂર્ય ઉગતો અને પોતાનાં સુંદર કિરણોથી આસપાસ સધળું સોનેરી બનાવી રહેલો જોયો, તેમ બદ્દે તેથી પણ વધારે અજાણેથી ભરેલું તેને લાગ્યું. ખુદનો ખ્યાલ તેની અંદર સૂર્યરૂપ ઉગ્યો અને તેના આત્માને અંદરથી પ્રકાશિત કરી, પ્રિય અને આભારની ગરમ લાગણી વડે સજીવન કરી આસપાસની તમામ દુનિયા એક હેતવંત આપની અનંત બલાધની નિશાની તરીકે દીલખુશ કરનારી મહોબત ભરેલી રોશનીએ જોવા લાગ્યો.

મનરેડે ખુયાનો પ્યાર ભરેલો જીરસો જોઈ આગળ ચલાવ્યું. આ સધળું તું જીએ છે તે જેણે બનાવ્યું તે ખુદ છે. તેણે આ સુંદર બહુ છપર જોને આકાશ કહે છે તે બનાવ્યું. તેણે સૂર્યને સળગાવ્યો અને ફરતો કર્યો કે જોથી તેનાં અજાણેય કાંમે આપણે જોઈએ, એટલું જ નહીં, આપણું કામકાજ કરવાને દેખાતું રહે.

તેનાં ગરમ કિરણોથી ચુલાપર ઝોરાક રંધાએ તેમ ઝાડપર ફળો પાકીને અથવા રંધાઈને ખાવા લાએક થાએ છે. આપણે પીધને તાજા થઈએ માટે તેણે જમીનમાંથી પાણીના ઝહરા ચાલુ કર્યા છે અને વાદળમાંથી વરસાવે છે. આપણા પગ નીચેના ઘાસ અને ફુલનો ગાલીઓ તૈયાર કરી તેણે જ ભોંય ઉપર પાંથર્યો છે, તેણે ફુલને રંગ અને સુધ

આપી છે. તે આપણે માટે જમીનમાંથી પુષ્કળ શેડી બનાવે છે, અને પહાડ ઉપર કિમતી વામન બનાવે છે. સઘળી જાતનાં ફળો તે ઝાડોની ડાંખળીઓપર લટકાવે છે. તેણે જાણે ખીણમાં દુધની નદી વહેતી કરી છે, અને પથ્થરો અને પોકળ ઝાંડોમાંથી મધ દુનતું કર્યું છે. તેણે ઝાડ બનાવ્યું છે કે જે પોતાના છાંયડા વડે ઠંડક આપે છે, અને લાકડાં વડે ગરમી આપે છે. આપણને ખુશ કરવાને પક્ષિ ગાયન કરે છે તે તેણે શીખવ્યું છે. તારા પગ આગળ બેઠું છે તે મેંઢાંને ઉનતું વસ્ત્ર તેણે પહેરાવ્યું છે, જે ઉનમાંથીજ તારાં અને મારાં વસ્ત્રો બને છે. દિવસે રહેવા અને રાતે સુવા માટે જે સઘળું જરૂરતું તે તેણેજ આપ્યું છે. તે સઘળું સુંદર બનાવે છે કે જેથી આપણને ખુશ લાગે, અને તેને ચાહીએ, અને તેની સઘળી સુંદર પેદાએશ મારફતે તેને પીછાંણુતાં શીખ્યે. અહીંયાં જે સઘળું સુંદર દેખાએ છે અને ખુશ લાગે છે, તેના કરતાં પણ બહુજ વધારે સુંદર અને ખુશ તેની આગળ લાગે. અને જોકે આપણે તેને હમણાં જોઈ શકતા નથી, તોપણ તે આપણુ સર્વને જુએ છે, આપણું બોલેલું સાંભળે છે, એટલુંજ નહીં પણ આપણા મનમાંના વિચાર પણ જાણે છે. આપણે કાંઈપણ પણ તેની સાથે વાત કરી શક્યે. તે આપણી જાંઘીને દોરવે છે. તેણેજ તને ભોંયરાંમાંથી છુટો કરીને મારી બગલમાં આપ્યો. તે આપણો સર્વથી મોટો બહુ કર્તા, આપણો સર્વથી મોટો મિત્ર, આપણો સર્વથી હેતવંતો પિતા છે.

હેનરીએ કેડે પણ આજુબાજુ નજર ફેરવ્યા વગર તે પહરેજગાર પીરતું કહેલું પીગળી જતાં દિલે એક ચિતથી

સાંભળ્યું. આ વાતમાં ને વાતમાં રાત પડી પણ બુચ્ચાએ તેની ખબર લીધી હતી નહીં. ચંદ્ર કે જે પેહલાં એક નાનાં ઝળકતાં વાદળ માફક આકાશમાં ફરતો હતો તે હવે પૂર પ્રકાશમાં, આસપાસ ઝળકતા બેશુમાર તારાઓ સાથે, સરોવર ઉપર ચમકવા લાગ્યો. સરોવર સાફ આરસી માફક ચંદ્ર અને તારા સાથનું ખીચું આંકાશ દેખાડતો હતો. ઝાડ ઉપર કોઇપણ પાંદડું હીલતું હતું નહીં; સધળે અખંડ ચુપકીદી વ્યાપી રહી હતી. હેનરીનાં હૃદયમાં એક નવી આગળ ન લાગેલી લાગણી થવા માંડી. તે લાગણી ભક્તિભાવની અને ખુદાની નજદીકીની હતી, જેથી ખુદા આગળ તે ઉભો હોએ એમ લાગતું હતું. માનવંત સાધુએ પોતાના હાથો આકાશ તરફ ઉંચા કરી, હેનરી આગળ ઉભો રહી બંદગી કરી, અને હેનરીએ પણ પોતાના નાના હાથો પેહલીજ વાર આકાશ તરફ ઉંચા કરી જેમ સાધુ બોલે તેમ બોલવા લાગ્યો. સાધુએ પોતાની બંદગી પૂરી કર્યા પછી, તે બુખેરગ મરદની મોટી ખુશાલી વચ્ચે હેનરીએ પોતાની મેળે કોઈના કહ્યા વગર બંદગી ચાલુ રાખી. “ઓ મહેરબાન ખુદા મને અંધારાં ભોંયરાંમાંથી છોડવી આ ભલા માણસના હાથમાં આપ્યો, કે જેણે તારી સુંદર પેદાએશો વડે તને પીછાણતાં શીખરી મારો જીવ ખુશાલી બરેલો કર્યો તે માટે તારો મોટો આભાર માનું છું”. પછી મનરેડ દાદા બુચ્ચાની પાંખરી પકડીને તેને પોતાના ઓરડામાં લઈ ગયા. અહીંયાં તેને માટે નરમ ધાંસનું બિછાનું જેપર એક સેતરંજી પાંચરી હતી તે ઉપર સુવાડ્યો, અને પોતાનો ડગલો તેને ઓઢાડ્યો.

પ્રકરણ અગીઆરમું.

[ખરાં અંતઃકરણથી કીધેલા પશ્ચાતાપથી આપણે ગુનાહ ખુદા માફ કરે છે. માણસ માત્ર ભુલને પાત્ર છે અને પસ્તાવાની ખરી બંદગી આપણને સુધારી ખરા રસ્તા ઉપર દોરવે છે. પણ આવા પશ્ચાતાપની બંદગી ત્યારેજ કારગત લાગે કે જ્યારે આપણે ફરી તેવો ગુનાહ નહીં કરવાની અંતઃકરણથી હોરમજદને કબુલાત આપ્યે. જે આયાએ પોતાની ગુનાહ ભરેલી બેદરકારીથી પોતાના શેઠ અને શેઠાંણીને નહીં સહન થાય તેવું દુઃખ દીધું હતું તેણીની ખરા પશ્ચાતાપની બંદગી ખુદા સાંભલે છે અને તેણીની અરજ પાર પડી કે તુરત ખરાં અંતઃકરણથી આભારની લાગણી દરસાવવા તેની બંદગીમાં મશગુલ રહે છે.]

સૂચોતા મોઢ મેરેજદાતા મોઢ આદાધ કહ્યાચીત પઢતો.

અર્થ:—મારી (અરજ તથા બંદગી) સાંભળો તથા મારાં દરેક કામને માટે મારી ઉપર દયા કરો. (યસ્ન ૩૩, ૧૧).

યેજિ શ્વા દિદ્વએષ, યેજિ મનંધહુ યેજિ વચંધહુ
યેજિ બ્યએથન યેજિ કઓષ યેજિ અજઓષ
આ તે અંધહુ ક્રય સ્તુયે ની તે વએધયેમિ યેજિ
તે અંધહુ અવા-ઉરૂરઓધ યદ યસ્નહેચ વદ્મહેચ.

અર્થ:—મારા વિચારથી, સંપ્રત્યક્ષથી, કામથી, ખુશીથી અથવા નાખુશીથી અગરજો તુંને મેં અપમાન આપ્યું હોય

તો તેને માટે, તારી ઇજ્જતમાં તથા આરાધણામાં કંઈ ખામી કીધી હોય તો તેને માટે તુંને હું વખાણું છું (ચાને તેની તોજશ તરીકે હું તારી કીર્તિ ગાઉં છું.) તથા (આજે મારી ભેટને માટે) તુંને હું ઇજ્જત કરું છું. (યસ્ત ૧, ૨૧.)

પહાડમાં મુસાફરી.

મૈનરેડ દાદાએ ખુયાને, વધારે શીખવવાને અને ચોરોની દુષ્ટ સંગતથી થએલી માઠી અસરોને દૂર કરવાને આખો ઉનાળો પોતાની સાથે રાખ્યો. જમીન નીચે ભોંયરાંમાં રહેવાથી તે શીકડા પડી ગયો હતો તે અહીંયાં સાદા ખોરાક અને પહાડની ચોખ્ખી હવાથી અને એટલે તાંદરોસ્ત થાએ તો તેનાં માળાપને વધારે ખુશાલી ઉપજે એમ મૈનરેડ વિચારતા. સહવારના સૂર્યનાં કિરણોમાં ગુલાબ દેખાએ તેવો હેનરીનો એકરો ખીલવા માંડ્યો.

મૈનરેડ દાદા જેમણે અગાઉ આસપાસના પ્રદેશમાં મુસાફરી કરી હતી, અને ધણાંક ગામો જોયાં હતાં તેમણે પાનખર રતુની અધવચમાં પોતાની મુસાફરીની લાકડી ફરીથી એકવાર હાથમાં લઈ ખુયાના માળાપને શોધવા જવાનો ઠેકવ કીધો હતો. જવાન બરવાડ જે હેનરીને તેમની આગળ લાગ્યો હતો તેનો ખાપ જે એક ધર્મિ અને ડાહ્યો ખેડુત હતો, અને જે પહાડોનાં બીતરમાં રહેતો હતો તેને ત્યાં હેનરીને તેનાં માળાપને શોધીને પાછો લઈ જાએ ત્યાં સુધી થોડોવાર રાખવા માંગતા હતા. આથી પેહલાં હેનરીને ત્યાં લઈ જવાનું હતું.

પાનખર રતુની એક સુંદર ખુશતુમા સહવારે હજી તો સહવારનો સેતારો અસ્ત પામ્યો ન હતો તેટલાં, જલદીથી

હેન્રીને જગાડ્યો, તેની સાથે દેવળમાં ગયા અને મુસાફરી માટે આશીરવાદ માંગતાં પુદ્ગલી દિલોજનન બંદગી કરી. નાર્સે કયાં પછી રસ્તા માટે ખાતીઉં લેવાની સંભાળ રાખી, હેન્રીને ખુશ થતો સાથે લઈને મુસાફરી શરૂ કરી. પહાડ પરના બરવાડો અને હરણુના શિકારીઓ જે રસ્તે જતા હતા તે રસ્તે નીકળ્યા. બપોર પડતાં એક પહાડની દીવાલ આગળ આવ્યા જે ઉપર બકરાંના પગલાંના અવાજ થતા હતા. જરા અશ્વમેશ લેવાને અને થોડું બપોરનું ખાઈ લેવાને છાંએડામાં બેઠા. અહીંયાં એક બરવાડનો ખુચો મેનરેડ ખાવાના હાથ ચુંબવા આવ્યો. નાનો હેન્રી તેને જોતાંજ ઉભો થઈ જઈ અન્નએખીથી ખુમ પાડી ઉઠ્યો. “ અરે આ મારા જેટલો નાથલો માણસ છે. કેવું મજનું ! મને ખીલકુલ ખબર ન હતી કે ખીજાં એટલાં નાનાં માણસો પણ છે; હું ધારતો હતો કે હુંજ દુનિયામાં એકલો એટલો નાનો છું. અરે તુંબી અમારી સાથેજ આવશે કે ? ” તે બરવાડના ખુચાએ મેનરેડ દાઢને તેમનો મુસાફરીનો ટાંકો પોતે ઉંચકી ચાલવાની અરજ કરી.

તેઓ એક ખીજા સાથે નીકળી દૂર ગયા અને હેન્રી બરવાડના ખુચા સાથે વાત કરવામાં રસ્તે એટલો રોકાએલો રહેતો કે આજુબાજુ કાંઈ જોવાની દરકાર રાખતો નહીં.

તેઓ હવે એક નાની, લીલોતરીવાલી ખીલમાં પહોંચ્યા જે ઉંચા ડુંગરો વચ્ચે હતી, જ્યાં એક મેંઢનું યેલું ચરતું હતું; આ મેંઢાં જેને ત્યાં મેનરેડ જતા હતા તેજ માણસનાં હતાં. હેન્રી બે નાનાં મેંઢાંના બચ્ચાં જે થોડાજ

દહાકાના જન્મેલાં હતાં તે જોઇ ધણેજ ખુશ થતો અને તેમને પસવારી કોટી કરતો. હવે મંનરેડ પેલા બરવાકને શોધવા લાગ્યા. એક ઢલાવદાર ચઢણુ જ્યાંથી એક નાનો ઝરો પથ્થરમાંથી નીકળતો હતો ત્યાં બાજુએ એક બરવા-ડણુ બેઠી હતી. અને મંનરેડની અબજોથી વચ્ચે એક હાથમાં ચોપડી હતી તે વાંચવામાં શેઠએલી હતી, તેના ખીજ હાથમાં એક બરવાડસોકની લાકડી હતી. તેણીએ સફેદ પોશાક પહેરેલાં હતાં અને માથે લીલી ટોપી હતી. તેણીને બાંધો નાજુક હતો અને એકરો ધણેજ ઉદાસ દેખાતો. તેણીએ હજી મંનરેડને જોયા નહતા, પણ જેવા જોયા તેવીજ ઉભી થઇ તેમનું વર્ણન સાંભળેલું તે પરથી જાણખીને મિત્રાચારીથી અને ખુદાલ વિશ્વાસપૂર્વક સલામ કરી.

મંનરેડે તેણીને કહ્યું તમે લાંબો વખતનાં આ મેંઢાં ચરાવવાના કામપર ન હશે, જેનાં આ મેંઢાં છે તેને થોડુંક અગાઉ હું મળ્યો હતો ત્યારે તેણે તમારે વિષે મને કંઇ કહ્યું હતું નહીં. તેણીએ જવાબ દીધો, મેં ધણું વરસ પહાડ પર બકરાં ચરાવ્યાં છે, પણ આ માણસની નોકરીમાં ત્રણ દિવસ અગાઉથીજ રહી છું. ત્યારે તમે ક્યાંથી આવ્યાં, અને શા માટે એટલાં ઉદાસ છો ? તે બાઇ રડી પડી. અફ-સોસ, તેણી બોલી. હું અહીંથી ધણી દૂર હતી. એક અવિ-ચારી નાદાન્યત બરેલી બેઢરકારીને લીધે મોટી આફતમાં પડી છું. હું બલાં શેઠ શેઠાણીની નોકરીમાં હતી. અવિ-ચારીપણે તેમનાં નાનાં બાળકને એક પળ એકલું છોડ્યું. તેને કોઇ ચોર ઉઠાવી ગયા. હાથ અફસોસ અને દલગી-ગીરીથી ભરેલી, મારી બલી શેઠાણીનું દુઃખ ન જોઇ શકવાથી

હું પહાડમાં નાહી. અહીંયાં હું હવે એકાંતમસમાં રહું છું અને રોજ ખુદાની બંદગી કરું છું કે જે તુકસાન મેં કર્યું તે ખુદા દૂર કરે, અને છોકરાને દિવસની રોશનીમાં પાછો મોકલે, કે જેથી તેની માનું વર્ણવાએ નહીં એટલું દુઃખ, સુખ અને ખુશાલીમાં ફેરવાઇ જાય. મારાં આંસુ જે તે અને આ પહાડ જેતા રહ્યા છે, તે ઉપર ખુદા હવે દયા કરશે.

મૅનરેડ બાવાએ ધુનતા અવાજે કહ્યું, હું ધારું છું કે ખુદાએ આ પોજે તમારી બંદગી સાંભળી કમ્બુલી છે. હેનરીની માની છબી જે તેણીની ખાતરી કરવા અને શોધમાં મદદ કરવા સાથે લીધી હતી તે ગળ્યાંમાંથી કાઢી, તેણીને દેખાડી અને પુછ્યું. આ છબી કાણની તે આજાખી શકે છે? તેણીએ બય અને ખુશાલીની એક ચીસ પાડી “ઓ ખુદા ! આ તો કાઉન્ટેસ બાવ આઇકન-ફેલ્ડ, જે ચોરાઇ ગયેલા હેનરીની મા, તેમનીજ છે !

તે છોકરીની ચીસ સાંભળતાંજ હેનરી ત્યાં દોડી આવ્યો. ટીક્ટી આંખો વડે તેણીને નિહાળતાં દયા ખાઇ બોલ્યો, તમે શા માટે રડો છો ? કદાચ તમને ભુખ લાગી હશે ! જુઓ મારી કને રોટલી અને બે સપરચંડ છે. આ લો ખાવો.

મૅનરેડે તેણીને કહ્યું, જુઓ આ બુચો હેનરી છે જેને છબી સાથે એકજ વેળાએ ચોરી જવામાં આવ્યો હતો. હવે આ જવાન આઇને તો ખુશાલીથી હઇકું ફાટી જાય તેમજ લાગ્યું.

તેણીએ ધુંટણ મંડી પડી અને આકાશ તરફ હાથો ઉંચા કરી બોલી, “ બલા દયાળુ ઇશ્વર, રાત અને દિવસ જે

અરજ મેં તને કરી તે તે સાંભળી છે. મારો અંતઃકરણનો આભાર કબુલ રાખ ! હું તે પૂરો બોલી શકતી નથી, પણ તું તે જુએ છે. ”

અને ગરમ આંસુઓ સાથે નાના હેન્રીને કોટી કરી પડી. તેણી બોલી, વહાલા હેન્રી ખુદને આભાર સાથે નમ, તેણે તને અમોને પાછો બક્ષ્યો છે ! અરે તું ખરેખર છે કે મને માત્ર સ્વપ્નના આવ્યો છે ? હા તું જ છે, એક દવનું દીપ્ત બીજાને મલતું આવે તેમ તું તારા બાપને મલતો આવે છે. આહા, તારી મા કેટલી ખુશ થશે ! તું પણ ખુશ થા. હમણાજ આપણે તારા બાપા અને તારાં મા આગળ જમશું.

મૅનરેડ બાપાએ એક આંસુ લુંછી નાંખ્યું અને બોલ્યા : બલા પરમેશ્વર ! તને સ્તુતિ ! તારી પવિત્ર દ્રષ્ટિ આ બાબક પર ચોક્કસાધથી ચાલુજ હતી. આ બાપડી જવાન સ્ત્રીનાં આંસુકુંતે સુકવ્યાં, જે ચાલુ તારી આગળ રડતી રહી હતી. બલાં માબાપોને એકપુરું વહાલું બચ્ચું તે પાછું બક્ષ્યું. મેં હજી તો શોધમાં એક પમલું બર્ડું તેટલાંજ તારા આશીરવાદથી ફરોહ થઈ. મુજ જઈક સપ્સને લાંબી જેઠમતથી બચાવી લીધો. તારી મેહરબાની અને દયા મારે અમારી જીવેક્ષન સ્તુતિ હોજો !

મૅનરેડ, હેન્રી અને મારગરેટ સાથે તેણીના ખેડુત શેકને ધર ચાલ્યા. પેલા બરવાડના ખુચ્ચાએ કાંઠે મારગરેટને આપ્યો અને પોતે તેણીનાં મેઢાપર થોડાવાર નબર સખવાનું માથે લીધું.

ખેડુત અને તેની બાપડી મિત્રાચારીથી જુપડાંના બારણા આગળ લેવા આવ્યાં, ત્યારે હેન્રીએ પુછ્યું, આ મારા બાપા

અને મા કે તેઓ તેનાં મા બાવા ન હતાં તે સાંભળી
ધણી દીલગીર થયો.

તેણે કહ્યું, તેઓ આટલાં બધાં હેતવાળાં છે. મારાં મા
અને બાવા એથી વધારે હેત દેખાડી શકે નહીં. જાણે કે
હું તેમનીજ સાથે રહેવું એમ ગમે છે.

મૈનરેડ, હેન્રી અને મારગરેટ અહીં થોડુંક જમ્યાં,
અને ધરવાળા ખેડુતના છોકરા,—પેલો જવાન ભરવાડ જે
પેહેલાં હેન્રીને મૈનરેડ આગળ લઇ ગયો હતો તે—સાથ મુસા-
ફરીએ પાછાં નીકળ્યાં. સાંજ પડતાં પહાડની બાજુએ એક
ખીણમાં પહોંચ્યાં, જ્યાં એક ગામડાંમાં રાત માટે ઉતારો
લીધો. સહવાર પડતાંજ એક ખેડુતની ગાડીમાં બેસી આગળ
વધ્યાં, જે ગાડી જવાન ભરવાડ સારી રીતે હાંકી જાણતો
હતો. તેઓ ત્રણેક દહાડામાં આધુનિકૃત પહોંચવાની આશા
રાખતાં હતાં.

પ્રકરણ બારમું.

[દરેક ચીજમાં ખુદાનોજ હાથ છે. તે પોતાની
સર્વજ્ઞ પ્રદિથી સઘળું જીવે છે અને પોતાની મરજી
અચુક રીતે પાર પાડે છે. બાળકની તેના પિતા સાથે
સાધુની મહદ વડે જે એકાએક સુલાકાત થઈ અને
જેને કાંઈને ખ્યાલ વટીક ન હતો તેમાં ખુદાનો
હાથ નહીં તો બીજું શું હોય. ખુદાનો સર્વ કામોમાં
હાથ છે માટે તેના ઉપર વીરવાસ રાખવો.]

વીરપા-હિપસ અહુરો.

અર્થ:—હોરમબદ ને દરેક ચીજ જોનારો. (યસ્ન ૪૫, ૪)

તા ચએનગ શિવસા-હારો અમળી અપા અમળી
વએનહી વીરપા.

અર્થ:—આ બધું, અએ સાહેબ ! તારી તીક્ષ્ણ
આંખથી તમા રાસ્તીથી તું જોએ છે. (યસ્ન ૩૧, ૧૩).

હાતા અંધહેઉશ અરેદત વોહુ મનંધહા,
હુધથ્યા વરેશતાંમ હાત વરના ફરષાતેમેમ.

અર્થ:—રાસ્તીનાં કામ કરનારાઓની ખાહેશ ને સઉથી
ચઢતે દરજ્જેની છે તેને દુનિયાંનો પેદા કરનાર હોરમબદ તે કાંમ
કરનારાઓની નેક મનસ્વીને લીધે પાર પાડે છે. (યસ્ન ૫૦, ૧૧)

ન ધારેલી સુલાકાત.

પેહલ્લે દહાડે સુસાફરી ઠીક ઉતરે તેવું લાગતું હતું,
ગાડીમાં બેસવાતું, ઘણાક ખેતરો, કેસ્ટલો, ગામડાં, ને
સઘળાં ગાડી આમળથી પસાર થઈ જતાં લાગતાં તેથી
હેન્ડીને અસાધારણ પ્રશ લાગતું, અને દૂર પહાડપર કોઇ
કેસ્ટલ દેખાતી કે આઇકનફેલ્ડ આબ્યું કે કરી હમેશાં
પુછતો.

બીજા દિવસની સાંજે એક ગીચ જંગલમાં તેઓ પહોં-
આં. રસ્તાઓ એટલા ખરાબ હતા કે તે પરથી મુસ્કેલીથી
જવાતું હતું. વળી એક બપોંડર તોફાની પવન નીકળ્યો અને
ભારી વરસાદ પડ્યો. રાત પડી ગઇ, અને અંધારું વધી
ગયું. ચોરોની ધાસ્તી આ તરફ હોવાથી જંગલમાં એક
હોટલ જેવું ઉત્પરાતું મકાન હતું ત્યાં રાત પસાર કરવાને

જરેર જોઇ ગયાં. અહીંયાં રાતનું ખાણું ખાઇ સઘળાં સુઇ ગયાં કે સહવારે જલદીથી મુંસાફરી પાછી ચાલુ કરે. રસ્તાની ચાકથી સઘળાં જલદી ઉઘી ગયાં; માત્ર મેનરેડ જેમણે નાના હેન્દ્રીને પોતાના ઓરડામાં સાથે રાખ્યો હતો તે મધરાતે ટેમ્બ આગળ ઘુંટણ મંડીને, ટેમ્બપર બળતી મીનમતીની રોશનીએ ચોપડીમાં જોઇ બંદગી કરતા હતા. એટલામાં એકાએક ઘર આગળ ઘોંઘાટ થતા લાગ્યો. કેટલાક કઠોર અવાજે માણસોના બોલવાના, કાને પડ્યા. બારણાં આગળ અને બારી આગળ જોરમાં ઠોકઠોક ચાલતી, ઘરમાંનાં સઘળાં ઉઘમાંથી ઝપડાને બીહી ઉઠ્યાં. મેનરેડ દાઢ પોતાના ઓરડાની બહાર ગયા. તેમની સામે મારગરેટ આવતાં બોલી એ! ખુદા, મને બીક લાગે છે, કે આ ચોરો છે, અને બુચા કાઉન્ટને આપણી કનેથી પાછો લઈ જવા માંગે છે. મેનરેડે તેણીને ચુપ રહી પછવાડે જવા કહ્યું. હોટલનાં માણસો પણ ઘણાંજ બાધેલાં દેખાયાં અને બારણું ઉંઘાડવાની હિમ્મત કરતાં હતાં નહીં. બહારથી પેલા માણસો વધારે જોરથી બારણું ઠોકતા અને બારણાં ભાંજ નાંખવાની ધમકી આપતા.

મેનરેડ જે હિમ્મતવાન હતો તે બોલ્યા, બારણાં આપણે બચાવ કરી શકવાનાં નથી, ખુદા આપણે બચાવ અને દાલ બનશે. આપણે સઘળાં તેના હાથમાં છીએ. જોઇએ તો ખરા, નરમાસથી કાંઈ સમજાવતીએ કામ થાય છે કે.

તેમણે બારણું ઉંઘાડ્યું. ચાર ઘણાંજ જોરાવર હથ્યાર બંધ માણસો નક્કાબજેલા ચેહરા સાથે અંદર આવ્યા, તેમાંના એકના હાથમાં બળતી મસાલ હતી. તેઓએ કહ્યું, અમારે, ઘરના સઘળા ઓરડાં ઓરડી તપાસવાં છે. અમારે

સરદારે વધારે માણસો સાથે પુઠેથી આવે છે અને આ આખું ઘર તેના હુકમ તળે છે.

મૈનરેડે પુછ્યું તમારો સરદાર કોણ છે ? તેમનો જવાબ તેને માટે જટલો આશ્ચર્યકારક તેટલોજ પસંદ પડતો હતો. તે હેન્રીનો પાપ કાઉન્ટ આઈકનફેલ્ડ હતો. તેનાં આ માણસોએ ખુલાસો કર્યો કે કાઉન્ટ સમ્પત જખમી થયા પછી સાગ્ને થયો, અને લગાઇ પૂરી થાય ત્યાં સુધી લડવાને માંગ્યું. હવે સુલેહ થઇ છે અને જેઓ લગાઇની ભૂમી પર દટાયા હોય તે સિવાય બાકીનાઓ સાથે પોતાને ઘર જવા પુઠે આવે છે.

સુલેહ થઇ, એ ખજરથી સઘળાં ખુશ થયાં. ઘરમાંના સઘળાંએ બહાર લડવાઓની ખીદમત કરવાને ઉતાવળ કરવા માંડી. તેઓ પણ મિત્રાચારી અને વીશ્વાસ દેખાડી, ખરાબ રૂતુને લીધે તેઓએ કઢંગી ચાલ ચલાવી દીધી એમ કહી મારી ચલાવા લાગ્યા. તેઓએ કહ્યું એવી ભયંકાર તુફાની રૂતુ અને વરસાદને લીધે લડવૈયા જેવા પણ મધરાતે ઘરની બહાર રહી ન શકે તો માફ કરવા જોગ છે, અને ખુલાસાવાર સમજાવ્યું કે તેઓ ગીચ જંગલમાં અંધારાં વચ્ચે બૂલા પડ્યા હતા, અને ઘરમાંના દીવાએ રસ્તો બત-લાવનાર તારા માફક સીધે માર્ગે દોરવામાં મદદ ન કરી હોત તો તે ઘર તેઓએ શોધી કાઢ્યું ન હોત. આવા નજીવા બનાવે, એટલે એક બળતી મીનબતી આગળ મૈન-રેડ બંદગી કરતા હતા તેની રોશનીએ કાઉન્ટને અહીયાં મોકલ્યો. તે પહરેજગાર સાધુ જે સઘળાંમાં ખુદાનો હાથ અને સર્વજ્ઞ દ્રષ્ટિ જોતા હતા તેમને દિલ ઉભરાવનારું લાગ્યું અને આ ધર્મવરની મરજીના બનાવ તરીકે તે સાહેબનો આભાર માનવા લાગ્યા.

પ્રકરણ તેરમું.

[માળાપનું પોતાનાં બચ્ચાં તરફનું બહાળ મેહેર યશતમાં ઘણું શ્રેષ્ઠ ગણ્યું છે. એક બાપ પોતાનું બહાળું બચ્ચું જે લાંબા વખતનું વીખતું પડ્યું હતું તેને એકાએક પાછો ભેટે ત્યારે તેની ખુશાળીનો શું પાર? લલાઓની બાંદગી હોરમજદ હંમેશાં કબુલ રાખે છે અને ગમે એવું દુઃખ ખમવું પડ્યું હોય તોપણ આપદે તે દુઃખને મોટી ખુશાળીમાં ફેરવી નાખે છે. હોરમજદ તરફથી મલતી આવી ખુશાળી તેની સાચાં દિલથી કીધેલી બાંદગી મારફતે પ્રાપ્ત થાય છે. છોકરાનો બાપ ખુશાળીનાં સુખમાં ખુદાનો આભાર માનવા માટે તેની સેતાયશ કરવાની પોતાની પહેલી ફરજ સમજે છે].

કે ઉલ્લેખેમ ચોરેઝ વ્યાનયા પુથ્રેમ પિથ્રે.

અર્થ:—કોણે પોતાનાં હાપણથી બાપને દીકરા પ્યારે કીધો. (યસ્ન ૪૪, ૭).

સતાયુશ [અસ્તિ મિથ્રો] અંતરે પિતરેમ પુથ્રેમચ.

અર્થ:—બાપ અને દીકરા વચ્ચે સો ઘણું બહાળ હોય છે. (મેહેર યસ્ત, ૧૭).

મહો મનોઇ અહુરહા ઉર્વાકેમા મજદાઓ.

અર્થ:—મારાં મનમાં હોરમજદની ખુશાલી છે. (યસ્ન ૩૧, ૧).

એક અમીર આપની ખુશાલી

કાઉન્ટ, જે ઉંચાં કક્ષા, દેખાવલા હતા, અને એક અમીરી ચેહરો ધરાવતા તથા નરનાસબરેલી રીતભાતવાળા હતા, તે આવી પહોંચ્યા. તે મેનરેડ દાદાને પોતાના ઝોરડામાં તુરતજ લઇ ગયા, તેમને બેસાડ્યા, થોડોક વાઇન મંગાવ્યો, અને પેહલું ગ્લાસ મેનરેડને આપી, જરમન રીત પ્રમાણે એકબીજાનાં ગ્લાસો સાથે અડગવી તેમની સલામતી લીધી. કાઉન્ટે કહ્યું, માનવંત બાવા, હું આપને ખરાં જીવંતથી આવકાર આપું છું. આવી એક દોડાપર કરેલી મુસાફરી પછી, આવી તોફાની રતુ વચ્ચે છાપડાં તળે જીંદગીની ગરમી સાચવે એવા ઝોરડામાં ખુશ લાગે. પણ તમારો પહેરજ-ગાર, સચ્ચાઇબરેલો રહાની ચેહરો જોઈ મને વધારે ખુશ લાગે છે, અને મારો આત્મા પણ તેથી ફાયદો પામે છે. હવે હું મારું દિલ ખોલીને સઘળા વાત કરીશ. મારાં સઘળાં માણસો ખુશાલ અને સુખી છે, કારણકે એક લોહીલોહાન-બરેલી લડાઇ પછી તેઓ પોતાને ધર જાય છે. પણ હું તેમનો સરદાર તેઓ વચ્ચે એકલો દલગીર છું કે જેમ દુનિયામાં ઘણી વાર બનતું રહે છે. મને બય લાગે છે કે મારે ધર સઘળું પાધરેપાધરું નથી. મારી ઘણીયાંની તંદરોસ્ત અને સારીપેઠે છે, પણ મારા એકપુરા છોકરાને માટે હું ઘણાજ ચિંતાતુર છું. ઘણો લાંબો વખત થયો મારી ઘણી-યાંનીએ તેને માટે કાંઈ ચોક્કસ ખુલાસાવાર લખ્યું નથી, અને છેલ્લાં પત્રમાં લખ્યું છે કે તે બાળકને હું આ દુનિયામાં જોઈશ નહીં. તમે ઘણાક લડવૈયાઓને ઝોળખો છો, કારણકે તમે પોતે અગાઉ એક વખત બહાદુર લડવૈયા હતા. તમે મુસાફરીએ નીકળ્યા છો, અને તે તરફથી આવ્યા હશે,

આપકનફેલકમાં શું બને છે તે માટે કાંઈ જાણો છો ? તમે મને કાંઈ ખુશ ખબર આપી શકે નહીં તોપણ કાંઈ સેહજ દિલાસા જેવું આપી શકશો.

મંનરેડ દાદાએ આખી દુનિયામાં સર્વથી ખુશાલ એહેરે જવાળ દીધા: હું તમને સર્વથી સરસ ખબર આપી શકીશ. તમારો દીકરો તાંદરોસ્ત છે, અને મારી આખી જીંદગીમાં જેયું હોય તેથી વધારે પ્રીય લાગે એવું બાળક છે. કાઉન્ટ ઘણી અજાણખીથી બોલી ઉઠ્યા, “ શું તમે તેને જાણો છો ? ” મંનરેડે કહ્યું, “ ઘણાજ સારીપેઠે જાણખું છું. તમે લડાઈ પર ગયા હતા તેટલાં તે બાળક પર ઘણું વીતી ગયું છે.” મંનરેડ તે બચ્ચાંની સઘળી તવારીખ જાણતા હતા તે કાઉન્ટની પુષ્કળ અજાણખી વચ્ચે કહી. તેની ખાત્રી કરવા કાઉન્ટેસની સુંદર છબી દેખાડી. કાઉન્ટે કહ્યું “ આખેહુબ તેણીજ છે. હું અજાણ થાઉં છું કે હમણાં તેણી એટલા ખીલતા એહરાની દેખાતી હોય ? અફસોસ, બિચારીપર ઘણું પડ્યું છે ! પણ હમણાં ખુચો ક્યાં છે ? ” મંનરેડે કહ્યું “ આ ઘરમાંજ છે.” કાઉન્ટ બહકીને બોલ્યા “ આ ઘરમાં ? ” અને ખુરસીપરથી ચમકા ઉઠતાં તે ઉંધી વાળા નાંખી. “ ખુબરગ બાવા તમે શા માટે મને તુરતજ કહ્યું નહીં ? હમણાંજ મને તેની આગળ લઈ જાવો.”

મંનરેડે ટેબલપરથી દીવો લીધો, અને કાઉન્ટ તેમની સાથે પોતાના દીકરાનાં બિહનાં તરફ ગયા. ખુચો નિહાળતાની શાંત ઉંઘમાં, ફરેસ્તા જેવો ખુબસુરત દેખાતો હતો. કાઉન્ટ દીવની રોશનીથી તેને ટીકાટીકીને જોતાં ધરાતાજ નહીં. મંનરેડને કહ્યું પેલી કહેવત ખરી પડી છે. “ ખુદ પોતાનાં બચ્ચાંઓને ઉંઘમાં પણ સારું નસીખ મોકલે છે.”

કાઉન્ટની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં, તે બોલ્યા, મારા ખુદા, જ્યારે હું લડાઈપર ગયો ત્યારે તે એક રહતું ઝોળીમાંતું બાળક હતું, અને હવે તો એક સુંદર મોટો છોકરો બન્યો છે. ઓ મારી બધી હેતવંતી ધણીયાંની ! હવે મને તારાં કામઝોની સમજ પડે છે. હેતવંતી કદરથી બેઠદ દુઃખમાંથી અને તેમ જાણવવા માંગતી હતી. હેન્રી, સર્વથી વહાલા હેન્રી, એમ બોલતાં તેનાં બંધે હાથો પકડી આસ્તેથી સુંખ્યા.

નાનો હેન્રી આંખ બોલતાં જાણ્યો, બાપને ટીકીને જોવા લાગ્યો, તોપણ હજી પૂરો જાગૃત હતો નહીં. પુત્ર થઈ મલકતે ચેહરે બોલ્યો “ તમે કે ? ” ઓ પ્યારા બાવાજી, ખુદનો નમીને આભાર માનો ! માયજી પણ તમારી સાથે છે કે ? કાઉન્ટે છોકરાને ગોડમાં લઈ મીઠાંમાં મીઠાં આંસુ પાડ્યાં. તે બોલ્યો, પ્યારાં બાળક, ખુદાની પાઠ સર્વજ્ઞ સંભાળે તારો જાણવ કર્યો, જે માટે તેનો ગમે એટલો આભાર માનું તે થોડોજ છે. હેન્રીએ કહ્યું, તે આભાર પૂરો માનવાને મારામાં પણ શક્તિ નથી. ઓ મહેરબાન ખુદા, તેંજ પ્રિત અને મિત્રતા દેખાડી, અમારે માટે આટલી બધી ખુશાલી મોકલી છે. કાઉન્ટ પુત્રખુશાલ બની ગયો હતો, અને જ્યારે હેન્રી પૂરેપૂરો જાગૃત થયો ત્યારે તેના સવાલ જવાબ સાંભળી તેની હુશીઆરીથી કાઉન્ટ બહુજ ખુશ થયો. તે બોલ્યો, મૈનરેડ તમારા આભારનું મોકું કરજ મારે શિર છે ! મારો ખેતાબ અને મિલકત, જે કંઈવણી તમે મારા દીકરાને આપી તેનો બદલો વાળવાને અતિ અલ્પ છે.

એટલામાં આરગરેટ ઝોરડામાં આવી અને દૂરથી બોલી હતી તેમ ઉભી.

કાઉન્ટે તેને મિત્રાચારીથી સલામ કરી, તેણીનો હાથ ઝાલી હિમ્મત આપી. મોટી નાનુશી સાથે બોલ્યા, ચોરોનો ફેજ તેમનાં દુષ્ટ કામ મુજબ ઘટતોજ થશે । રાતોરાત પોતાનાં ચુનંદાં માણસોને પૂર સત્તા આપી તેમની છુપાવાની જગ્યા શોધી કાઢવાને અને બેડી ઠોકી આઘકનફેલઝ લાવવાને ફરમાવ્યું. પછી પોતાના દીકરા સાથ વાત કરવા માંડી અને આખી રાત તેની સાથ વાત કરત પણુ મનરેડે યાદ આપી કે સહવારે સકાળે આમકનફેલઝનો રસ્તો લેવા માટે તાજા અને તેજ થવા માટે ઉઠવાની બહુ જરૂર હતી.

પ્રકરણ ચૌદમું.

[વિપત્તિઓ આપણા ઉપર આવી પડે ત્યારે નાંસબર બનવું નહી, પણ ધીરજ રાખી ખુદા ઉપર વિશ્વાસ રાખવો. આ દુન્યામાં સુખ અને દુઃખ એ બેની હાલતમાં આપણે મુકાયાં છીએ. એ બે, ગાથાનાં શિક્ષણ પ્રમાણે આપણા ફાયદા અર્થેજ છે. દુઃખ પડવાથી આપણી હાલતનો આપણને ખરો ખ્યાલ આવે છે અને તેજ આપણને વધુ ધર્મી બનાવે છે, અને તેથી નેક કામે કરી લેવાની ખંત થાય છે. દુઃખ વખતે હોરમજદની ખંદગી કરી દિલાસો મેલવવો, કારણ કે આપણી દ્રષ્ટિ ટુંકી હોવાને લીધે આગળ શું બનશે તે આપણે જોઈ શકતા નથી, પણ આવું દુઃખ આણુવામાં હોરમજદનો કોઈ હેતુ હોવો જોઈએ]

એમ સમજી ધીરજ રાખવી. આ પ્રમાણેજ બાબકની માતા દિલાસો લેતી હતી અને આખરે ધીરજનું ફળ તેણીને મળ્યું.]

યે ને ઉસેન ચોરેત રપેન્યા અરપેન્યા.

અર્થ:—જેણે (યાને હોરમબદે) હમણું બહું ચાહીને સુખ તથા દુઃખ પેદા કીધું છે. (યસ્ ૪૫, ૯)

હવે વીચિરો અહુરો, અથા ને અંધહત યથા હવે વસત.

અર્થ:—હોરમબદ પોતે સારાં નરસાંને પસંદ કરનાર છે; જમ તે પોતે ધ્રુવે તેમ હમોને, યજ્ઞે. (યસ્ ૨૬, ૪)

નેમખ્યામહિ ઈધૂધ્યામહિ રૂપા મજદા અહુરા વીરપાઘશ રૂપા હુમતાઘશ વીરપાઘશ હૂષ્તાઘશ વીરપાઘશ હવર્ષતાઘશ પધરિ-જસામઘદ.

અર્થ:—અએ હોરમબદ! તુને હમો નમીએ છીએ, હમો તારા કરબદાર છીએ. તમામ નેક વિચારોથી, તમામ નેક સપ્તનોથી, તથા તમામ નેક કામોથી હમો તારી આસપાસ પોહોંચીએ છીએ. (યસ્ ૩૬, ૫).

દિલાસો પામેલી મા.

બહી અમીરી આલાદની કાઉન્ડેસ, આપકનફેલજમાં ફલગીરી અને દુઃખમાં દહાડા કાઢતી હતી. તેણીને સુલેહ ચવાની ખબર પડી ચુકી હતી અને પોતાના પતિને બલ્દ દોથી જોવાની આશામાં હતી. પણ તે રહી રહીને બેલતી, અફસોસ! મારા ખુદા, હું બહુજ કમનસીબ છું. જે ખીખું

સહજાંઓને માટે બહુજ ખુશ ખજર છે તે મારે માટે તો અત્યંત દલગીરી છે. દરેક સિપાઇની સ્ત્રી પોતાના પતિના ઘર પાછા ફરવાની ખજર સાંભળી ખુશ થઇ રહી છે, ત્યારે હું મારા પતિના આવી પુગવા માટે ખીયા ધુન્ધા વગર વિચાર પણ કરી શકતી નથી. અફસોસ ! શું દુઃખભરેલી ખજર તે હવે સાંભળશે. ઊકરો ચોરાઇ જવાની વાત હું તેને કેવી રીતે કહી શકીશ ! અરે, હવે અમો બંને માટે આ દુનિયામાં ખુશાલીની એક ઘડી પણ નથી. તેણી હદ બહાર દુઃખી હતી. કાંઈ આશાએસ કે કરાર તેણીને ન હતો. ઘડીમાં તેણી એક ઓરડામાંથી બીજામાં જતી. ઘડીમાં કેરતલને લગતા નાનાં દેવળમાં જતી, ઘડીમાં બાગમાં જતી, જ્યાં પણ જતી કે ઉભી રહેતી ત્યાં મનમાં ખુદાની બંદગી કરતી રહેતી. બંદગી કરી, ખુદા માણસોનાં નસીબનો ધડનાર છે, અને માઠામાં માઠા બનાવોતું પણ આખરે સાફ અને સુખી પરિણામ આણે છે, એમ વિચારી દિલાસો લેતી. બાગમાંનાં સર્વથી અંધારાં ખુણાં તરફ જઈ દુઃખથી રડીને બોલી, ઓ ખુદા, મારીપર દયા કર, મારાં ખમાય નહીં એટલાં દુઃખનો અંત આણુ, તું સમજું જાણે છે ! અમોને ખુશાલી વચ્ચે પાછાં મેલવ. મા, બાપ, અને બાળકને એકબીજાંથી છુટા પાડી, દુનિયામાં દૂર દૂર રાખવામાં તારું અપરંપાર ડહાપણુ મતલબ રાખતું હશે. અરે અમારાં લાડકવાયાં બાળને અમોને ફરીયા સોંપ અને ત્રણેને સાથે એકઠાં કર ! તેં બેશુમાર આંસુઓ સુકાવ્યાં છે, મારાં પણ સુકાવ ! તું પરમ-કૃપાળુ છે અને દુઃખને સુખમાં ફેરવી નાંખતું એ તને સર્વથી ગમતું કાર્ય છે. ઓ પિતા, પિતા, સર્વથી પ્રિય પિતા, હું પાપી છું તોપણ હું તારીજ દીકરી છું. તારા એટા

(૩૪૫૨) ની ઇચ્છા અનુસાર વિશ્વાસથી હું તને મારો પિતા લેખું છું. હું મારા બાળકને ચાહી શકું તે કરતાં ખચીત તું મને ઘણી વધારે ચાહે છે ! તારી દીકરીની પ્રાર્થના સાંભળ, તારાં બાળકને તું નિરાશ પાછું ફેરવશે નહીં, કે જેનો તું જ સિવાય બીજો કાંઈ આશ્રા નથી.

આ પ્રમાણે તેણી પ્રાર્થના કરતી હતી એટલાંમાંજ એક પગલાંનો અવાજ સંભળાયો. તેણીએ નજર ફેરવી અને મારગરેટ જે બીજા બેગી આવી પુગી હતી તેને બાગમાંના લાંબા સાંકડા હાંપડાવાળા માર્ગ પોતે જ્યાં હતી ત્યાં આવતી જોઈ. કાઉન્ટેસના દિલમાં એક ખુશાલીનું કિરણ પડ્યું, કારણકે તેણીએ મારગરેટને ઓળખી અને તેણીના ચહેરાપર ખુશાલી જોઈ. તેણીને કાંઈ આકાશનો ફરેસ્તોજ આવ્યો હોય એમ લાગ્યું. આ સર્વથી બલી, માયાળુ શેઠાણી, મારગરેટ બોલી, હું તમારા વહાલા હેન્રીની ઘણીજ ખુશાલી-બરેલી ખબર લાવી છું. મારગરેટ ખુશાસો કરતી હતી, તેટલાંમાંજ મૅનરેડ, જે માંડવામાં કાઉન્ટેસ હતાં તે તરફ તેણીને પોતાના દીકરાની અને વરની મુલાકાત માટે તૈયાર કરવાને આવી પુગ્યા. તે ડાહ્યા પુરૂષને, આસ્તે આસ્તે ડહાન પણ બરેલી રીતે કેમ સંબળું કેહવું તેની ખબર હતી.

કાઉન્ટેસ હવે એકજ દિવસે વરને અને દીકરાને બેટવાની ખુશાલીબરેલી આશ્વામાં હતાં અને જે ઝોરડામાં પોતે હેન્રી સાથે આગળ રહેતાં હતાં ત્યાં મૅનરેડને લઈ ગયાં.

હજી તો તેવણુ બારણું ઉઘાડતાં હતાં તેટલાંજ વડ અને દીકરો બેટવાને સાંભે વળગી પડ્યાં. તેણીએ, એ મારા પતિ, મારાં બાળક, એટલુંજ બોલતાં સુસ્ત થઈ કાઠ

નટની છાતીપર ડાકું નાખ્યું. તે લાંબો વખત બોલી શક્યા વગર રક્યાં અને પતિ અને દીકરાને હર્ષનાં મીઠાં આંસુ ઐથી બીજવી નાખ્યાં. આખરે બોલ્યાં, બસ આ જોવા પાંખી ત્યાંસુધી જીવી એટલે હવે હું મરવાને ખુશી છું ! આહ, કેટલી અજબ જોવી રીતે ખુદાએ સધળું નિર્માણ કર્યું છે. હું તો પ્રિય પતિ, તમને આપણા વહાલા હેન્રી વગર કેમ બેટીશ તેના ખ્યાલથી ધુનતી હતી, અને હવે તમેજ પાછાં મળવાની પેહલીજ પળે તમારે હાથે મારી બગલમાં મુકયો ! ઓ ખુદા, મારી આખી જીંદગી, આ ભયંકર તવારીખનો આવો ખુશાલ અંત આણ્યો તે માટે આભાર માનું તે પ્રરતું નથી. હું જીવું ત્યાંસુધી કોઇ પણ સંકટમાં નાસીપાસ બની જમ્મશ નહી. સધળાંનું સાઈં સેવટ તું લાવી જાણે છે. ઓ મારા હેન્રી તું હવે કેવો મોટા છોકરો થયો છે ! ઓ મારા પતિ, આપણુ ત્રણેને પાછાં બેગાં મળવાનો આશીરવાદ ખુદાએ કેવી રીતે મોકલ્યો છે ? તેણે આપણુ ત્રણેને એકબીજાંથી છુટાં પાડ્યાં હતાં ; તેણે અજબજબ રીતે ત્રણેને પાછાં સાથે મેળવ્યાં. “ તેને અમારું નમવું, તેને સ્તુતિ, તેનેજ માટે હૈયાનાં આભારનું કીર્તન હેજીને ! ”

ખુદા આગળ ત્રણેએ ખુશાલી અને આભારના ઉભરાના આંસુ વરસાવ્યાં. મારગરેટ તેમની સાથ આંસુ પાડતી અને મેનરેડનું હૈયું ભરાઈ આવવાથી આંસુ થોભાવી શક્યા નહી.

ખુશાલીનો પેહેલો ઉભરો કાંઈક નરમ પડ્યા પછી, હેન્રીએ પોતાની મા આગળ સધળી વાત કહેવા માંડી. તેણે ચંચલાઈથી સધળું વર્ણન કર્યું, અને મા કોઈ વાર રૂઝતી અને કોઈ વાર હસતી. અગત્ય કરીને પહાડની ફાટમાંથી

નીકળી પડી પેહલવેહલી દુનિયા જોઇ ત્યારે તેને કેવું લાગ્યું તે આજેકુળ કહી સંભળાવ્યું. એથી પણ વધારે ખુશાલી અને ભરાઇ આવેલાં હૃદય સાથે, તે જુલાય નહીં એવી પણ જ્યારે મૈનરેડ બાવાએ પેહલીજ વાર ખુદાને પીછાણતાં શીખવ્યો તે આખમાં આંસુ સાથે કહી સંભળાવ્યું.

કાઉન્ટ બોલ્યા, ખરેખર, મારાં બચપણમાં એજ પ્રમાણે હું એવાં ભોંયરાંમાં મોટો થયો હોત એમ ઇચ્છું છું. ખુદાની સૃષ્ટિ અને તેનાં ક્રમો ઘડી ને પણ ચાલુ જોતા રહેવાથી બેદરકાર બન્યે છીએ. હેનરીની માફક સમજના થતાંજ એકદમ પેહલી વાર જોઇએ તો અત્યંત અનન્યપ્રીતી કેવાં ડંગ કરી નાખે ! ઓ મેહરબાન ખુદા, તારું બળ અમોને આશ્વસ્ય કરે છે, તારું ડહાપણ ડંગ કરે છે, તારી મેહરબાની અમોને સુખી કરે છે. તારું સુંદર આકાશ, અને અનન્યપ્રીતીથી ભરેલી પૃથ્વી એમારું હૃદય લાગણી-ઓથી ખુશાલ અને મહોબતભરેલું બને છે. જે એવી રીતે અમારાં હૃદયમાં જાય, તે કોઈ મહોબતભરેલાં હૃદયમાંથીજ આવતું હોવું જોઇએ !

કાઉન્ટેસ બોલ્યાં, જેમ હેનરીને જમીનની નીચેનાં રહેઠાણમાંથી ખુદાની સુંદર દુનિયામાં પેહલીજ વાર આવતાં લાગ્યું, તેમજ આપણી હાલની પૃથ્વીની જીંદગીમાંથી આકાશની ખીજ દુનિયામાં જઈશું ત્યારે આપણને તેવુંજ અચરતભરેલું લાગશે. ત્યારે હું ધારું છું કે હેનરીનાં રમકડાં—બનાવતી પુલો, મેંદાં, ગાડ—તેને ભોંયરાંમાં મળક આવતાં હતાં, જે ખુદાની આ સુંદર દુનિયાને માત્ર રમકડાં-રૂપ રજુ કરતાં હતાં, તેમજ આ દુનિયાની ખુબસુરતી અને સુખ જે હમણાં આપણને ખરેખરાં લાગે છે, તે પેલી દુનિ-

માંનો ખુબસુરતી અને સુખ આગળ, રમકડાં કે પડછાયા જેવાં લાગશે. પૃથિવ પર આપણાં વહાલાંઓથી લાંબો વખત દુઃખખરેલી રીતે છુટાં પડ્યા પછી પાછાં મળતાં જે ખુશલી લાગે છે, તે આપણી આગમ્ય મરી ગએલાં સગાંઓ અને મિત્રોને પેલી દુનિયામાં પાછાં ભેટતાં જે ખુશલી લાગશે તેનો આગમ્યથી કાંઈક ખરો ખાસ માત્ર આપે છે. ખરેખર આ ધડીએ જાણે આકાશની બીજી દુનિયામાંજ હોવું તેમ સમજાનાં પાછાં ભેટવાથી સ્વર્ગ સુખ પ્રાપ્ત થએલું લાગે છે.

માનવંત મેનરેડ બાવા બોલ્યા, કાઉન્ટ સાહેબ અને ધર્માત્મા કાઉન્ટેસ સાહેબના વિચારો મને સુંદર અને બોધ આપનારા લાગે છે. પણ હેન્રીની તત્તારીખપરથી જે આપણને ખાસ ધડો લેવાનો છે તે આ છે કે 'ખુદાનું' ડહાપણ, ખુબી અને મેહરબાની આકાશ અને પૃથિવ ઉપરથી એવાં ખુલ્લાં અને ખાસ રીતે પ્રકાશી રહ્યાં છે કે એક નાનું બાળક પણ તે જોઈ શકે છે, અને ખુદાને તેની ખલકત વડે પીછાંણી શકે છે.

પ્રકરણ પંદરમું.

[“ કરણી તેવી પાર ઉતરણી ” એ ગાથાનું મુખ્ય શિક્ષણ છે, માણસને અછલ આપી આ દુન્યાની તમામ પેદાએશે ઉપર હોરમજદે સરહારી બક્ષી છે અને તે સાથે તેને મરણનું છુટાપણું બક્ષયું છે તે માટે તે જેવું કરે તેવું લોગવે એવું હોરમજદે પોતાની દાનાઈથી ઠેકવું છે. માટે આવી

મરણને આકોશમાં રાખી, અકલનો ભલો ઉપયોગ કરી ખુદની ખુશનુદીમાં વધારે કરવો. ખુદની ખુશનુદી ભલાં કામો કર્યાથી થાય છે. ઇનસાનને આ જગતમાં મોકલવાનો હોરમજદનો હેતુ ભલાઈનો વધારો કરી ખુરાઈનો નાશ કરવાનો છે. આ પાઠમાં ત્યારે ભલાઓને બદલો મલે છે અને ભુડાંઓને સજા થાય છે તે ઉપલાં ગાથાનાં શિક્ષણ પ્રમાણે તદ્દન વાજળી છે.]

અકેમ અકાઈ વંધઉહીમ અપીમ વંધહુવે.

અર્થ:—પુરાને પુરૂં તથા ભલાને ભલો બદલો.

(યસ્ન ૪૩, ૫)

દ્રગ્વોઢેખ્યો રષો, સવચા અષવખ્યો.

અર્થ:—દુષ્ટ માણસોને દુઃખ અને ભલાઓને ક્ષાએદો.

(યસ્ન ૩૦, ૧૧)

કત અષવા મજદા વંધહુત દ્રેગ્વન્તેમ, હા જ અંધહેઉશ વંધઉહી વિસ્તા આકેરેતિશ,

અર્થ:—શું રાસત માણસ, અગ્ને હોરમજદ! દુષ્ટ માણસ ઉપર ક્ષવશે ? (જો એમ હોય તો) ખચીત આ જાંઘીનો એ એક ખુખીવાળો બનાવ સમજવો. (યસ્ન ૪૮, ૨)

ભલાંને બદલો, ભુડાંને સજા.

કેટલાક દિવસ પછી કાઉન્ટનાં માણસો, સારે નસીબે ચોરો સધળા ભોંયરામાં એકઠા મળેલા હતા, તેમને પકડીને

આધકનફેલજ લાવ્યા. બેડીથી બંને જણને સાથે બાંધેલા હતાં. એક પેટી, જેમાં ચોરેલો કિંમતી માલ હતો, તે એક ગાડાંમા ધરડી જીપથી સ્ત્રીની સાથે ચોરોનાં સરક્ષસ પછવાડે આવી. ચોરોએ નાઠેલા છોકરા માટે કાંઈ શોધ કરી હતી નહીં, કારણકે તેઓએ લોખંડનું બારણું બંધ જોયું, અને પછડ- માંની ફાટ જ્યાંથી તે નીકળી ગયો હતો તે તેઓએ કઠી જોઈ હતી નહીં. એક ઉચો બાગી પડતી 'મેલરી' જેવો રસ્તો હતો જે એવો ભયાનક હતો કે તેઓ પણ તેમાં જવાને હિમ્મત કરતા નહીં. તેથી તેઓએ વિચાર્યું કે અહીંથી ઉઘંચુમાં પડી ગયો હશે કે કોઈ ભાગ ધસી પડતાં જીવતો દટાઈ મુઓ હશે. તેથી જ્યારે આધકનફેલજમાં ચોરો આવ્યા, અને હેન્રીને તેના બાપ સાથે કેસલના દરવાજા આગળ ઉભેલો જોયો ત્યારે તેઓ ધણીજ અજબ થયા, અને લોખંડ- ના દરવાજામાંથી તે કેમ નીકળ્યો હોય તે સમજી શક્યા નહીં. ચોરોનો નાયક કપડથી બળડયો, અમે ધારતા હતા કે લુચ્છામાં કોઈ અમારી બરોબરીઓ ન હતો અને હમણાં એક બાળક માંથેનો મળ્યો, જે, હાથે પગે બેડી સાથે લઈ આવ્યો. ખરેખ ખડુ ચીરગ્રત ઉત્તપન કરે છે.

હવે હું જોઉં છું કે જે એક વાર હું માનતો ન હતો કે “જ્યારે ચોરનો વખત ભરાય છે ત્યારે કોઈ લંગડો સિવાઈ તેને પકડવાને બસ છે” તે ખરું છે- પેલો પરધમ વળડનારો ગવૈયો જે તેઓ વચ્ચેજ હતો તે મનમાં બોલ્યો, આપણે આ છોકરાને ચોરી લાવ્યા કે કોઈ દહાડે તેના વડે જરૂર પડવે છુટી જઈએ, પણ એ તો આપણાજ નાશનું કારણ થયો. જેઓ કહે છે કે જુદું કરનાર પોતાની ગણ- ત્રીમાં જીલે છે તે ખરુંજ છે. પેલો જવાન વીલ્હેલ્મ જે

હેન્રીપર મમતા રાખતો અને બિચારાચારી દેખાડતો હતો, જેનું મન હજી છેકળ બગડેલું ન હતું તે બોલ્યો, છેકરો નાસી ગયો તેથી હું ખુશ છું કે તે જીવતો છે, જો કે હવે મને તે માટે જીવ પણ આપવો પડે. ખુદાએ અહીંનાં નિર્દોષને બચાવીને અને શુનેહગારને સજાએ પહોંચાડીને પોતાનું બળ દેખાડ્યું છે.

હવે જે મારો બચો પીતા કહેતો હતો અને મા ધડી ધડી ચાલ દેવાડતાં કે “ખાપી, જમીનનાં પેટાંમાંથી બચાય, તોપણ ખુદાના ન્યાય પ્રમાણે તે સજામાંથી છટકે નહીં, ન્યાયી પણ તેને પકડી ધરતી સજાએ પહોંચાડે” તે આપણે પૂરેપૂરે પામ્યા છીએ.

ન્યારે હેન્રીએ આપણા વીલ્હેલ્મને બેડી સાથ ચોરો વચ્ચે જોયો, ત્યારે તેને ઘણું લાગી આવ્યું અને પોતાના બાપને તરતજ કહ્યું કે આ બિચારાએ મારી સાથ ઘણી બલાઈ કરી છે. તેને કાંઈ ઇન્જ કરશે નહીં. કાઉન્ટે કહ્યું, હાલ તેવણુ કાંઈ વચન આપી શકતા નથી. તોપણ પોતાની સત્તામાં હોય તેટલું તેની સાથ ઢીલી દોરીએ કામ લેશે. પછી સાક્ષી પરથી માલમ પડ્યું કે તેણે કદી કોઈનું લોહી રેડ્યું હતું નહીં, અને ચોર કરતાં માત્ર ચોરોનો નોકર હતો, ત્યારે મોતની સજા ન કરતાં જીંદગી સુધીની કેદની દીપ મારી. કાઉન્ટે તેની સજા ઓછી કરતાં કહ્યું કે તે ખરાં દિલના સુધારાની પૂરતી સાબેતી આપશે ત્યાં સુધી તેને એક ઉદ્યોગશાળામાં રાખવામાં આવશે, તે પછી તેનાં સર્ગાવહાલાંએ આગળ મોકલી આપવામાં આવશે.

ન્યારે તેને ત્યાંથી લઇ જવામાં આવતો હતો ત્યારે કાઉન્ટે કહ્યું, કોઈ ચુનાહ સજા વગર રહેતો નથી તેમ સઘળાં

સારાં કામનો સારો બહો મળે છે. તારી નરમ સળ માટે મારા છોકરાને દેખાડેલી ખરી મિત્રાચારીનો આભાર તારે માનવો જોઈએ. જે તેં મારાં બાળક માટે કર્યું છે તેનો બહો હું તને અને તારી માને આપીશ, હવે તું એવું કર કે હું જલદીથી તને તારી મા આગળ મોકલું.

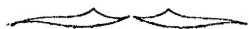
બાકીનાઓ જેઓ પોતાના લોહી રેડવાના કામોથી મોતની સળ પામ્યા હતા તેમણે ફાંસી દઈ ઘટતે ફેળે પહોંચાડ્યા. જીપ્સી સ્ત્રીને તેની જીંદગીની અંત સુધીનાં કેદખાનાની સળ થઈ. ચોરાએલો માલ તેમના ઘણીઓ જડી આવ્યા તેમને સ્વાધીન કર્યો, બાકીનો માખાપ વગરનાં બાળકો માટે આશ્રમ સ્થાપવા આપી દીધો. કાઉન્ટે ખુદનો આભાર માનવાને પોતે નાણાંની મોટી રકમ તેમાં ઉમેરી આપી, અને કાઉન્ટેસે પોતાનાં ઘરેણાં, ઝહવેરાત વગેરે આપ્યાં. મારગરેટ, આગળ માફક પોતાની શેઠાણી કાઉન્ટેસની નોકરીમાં ચાલુ રહી, અને લાંબા વખતનાં સંકટ પછી ખુશાલ જીંદગી ગુજારતી હતી. જવાન માળી જ્યોર્જને તેની બેપરવાઈ અને ગફલત માટે નોકરીએથી કાઢી મુક્યો. તે દારૂ પીવા અને કુછંદી જીંદગી ગુજારવા લાગ્યો, અને ભર જવાનીમાં ક્ષય રોગથી મરણ પામ્યો. જવાન ભરવાડ, કાઉન્ટ અને કાઉન્ટેસ તરફથી કિમતી બેટા મેળવી પોતાનાં પહાડી મકાનમાં માખાપ આગળ ખાઈ કર્યો.

બલા મૅનરેફ દાદાને કાઉન્ટ પોતાની કેસ્ટલમાંજ સાથે હમેશાં રાખવાને ખુશી હતા, પણ તે થોડોજ વખત ત્યાં રહ્યા. તેમને પોતાની જુપડી એક અમીરની કેસ્ટલ સાથે અદલબદલ કરવાને લલચાવી શકાયા નહીં. તે બોલ્યા, મારી બાકીની જીંદગી ખુદાની ભક્તિનેજ પૂરેપૂરી અર્પણ કરવા

પ્રમુખું છું, અને તે સર્વથી સરસ રીતે ઝોકાંતવાસમાંજ હું
કરી શકું. હું પૂરતો લાંબો વખત દુનિયામાં દુનિયાદાર
જીંદગી ગુજરી ચુક્યો છું, અને અનુભવથી જાણું છું કે
તેમાં કેટલો માલ છે. આ દુનિયામાં જે સર્વથી સરસ કામ
કરી શક્યે, તે વધારે સારી બીજી દુનિયાં માટે તૈયાર થવું
તે છે. માનવંત ખુબેરગ સાધુએ છુટા પડતી વખતે—જ્યારે
સધળાં ગમગીન બનેલાં હતાં—કાઉન્ટ, કાઉન્ટેસ અને નાના
હેન્ડ્રી વગેરેને આશીરવાદ દીધા. નાનો હેન્ડ્રી તો તેમને
વળગી રહી, છુટો પડવા નાજ કહેતો હતો. કાઉન્ટ અને
તેમનું કુટુંબ કેરતલના દરવાજા સુધી પહોંચ્યા પછી મરદને
ગાડીમાં બેસાડવા ગયાં. તે ગાડીમાં બેઠા, અને ગાડી હંકારે
તે અઘાઉ સધળાંને એક વાર ફરીથી હેતથી જોતા બોલ્યા.
“સારી પેઠે રહેજો, ખુદાના આશીરવાદ અને ખુશાક્ષી તમો
સાથે હોજો. સ્વર્ગમાં આપણે સધળાં બેઠીશું.”

શુદ્ધિ પત્ર.

પાત્રું હું, લીટી ૨ છઃ શ્રી ને બદલે
શ્રીમદ્દમ વાંચો.

આ પુસ્તક ધી જમશેદજી નશરવાનજી પીનીત પારસી આરથ ...
કેપટન પ્રિંતીંગ વર્ક્સ, નંબર ૧૪૧, લાલબાગ, પરેડ, મુંબઈમાં
મી० મેહેરજી બેરામજી મીઠાણવાલાએ છાપ્યું છે, અને
જરથોસ્તી ધર્મ સંબંધી કેળવણી આપનારી અને
જ્ઞાન ફેલાવનારી મંડળીના સેક્રેટરીએ મંડળીને
માટે પારસી પંચાયતની આશીસ,
હોર્નબી રોડ કોટ, મુંબાઈ,
મધ્યથી પ્રગટ કીધું છે.

